

Večerna.

I.

Kep kraj tû, vreden kratke pomude!
 Tû sêm položim na mehki mah
 Od dolzega pota trudne ude.
 Kakó je pobelil me cestni prah!
 Prijetno ležišče, prijazen les,
 Grmovje, breze in smrečice vmes;
 In duh domač mi od praproti, rése
 Cvetoeče in gób! — Pred máno vrsté se
 V daljavi sinji goré za gorami. —
 Vse tiho, nič pokoja ne drami
 Le šmrklj tû breučí, po resji se trudi,
 Da vidi človeka tû, menda se čudi.
 Pozdravljen mi bodi, znanec moj;
 Zakasnil si se malo nocoj!
 Na nebu solnce se niža in niža,
 Zatonu za góre večerne se bliža.
 In čede zvonec v daljavi se glasi! —
 Živinica krotka, pasi se, pasi
 Po slemenu mirno, po gori zeleni!
 Spomini mladostni se vzbujajo v meni. —

Iz tuje dežele čez hrib in raván
 Poléti, moj duh, tjà v južno stran;
 Nazaj v pretekle čase — minila
 So leta in leta, ne vém jim števila —
 Mladenič takó tam ležal je v travi,
 V nebó je jasno, v poletno nebó
 Upiral mládo, bistro okó
 In misli so mu rojile po glavi,
 Negodne misli! Oblački beli
 Pod nebom so plavali, dalje hiteli,
 Hiteli so dalje brez postaje,
 Kam? kam? V nedogledne, daljše kraje!
 In duša je mlada mu koprnela
 In duša je mlada z njimi želela;
 Kam, ljubi oblaki, pod nebom hitite?
 Za vami želim, seboj me vzemite,
 Da vidim svet, življenje spoznam,
 Življenje, ki je pred sábo imam,
 Višine spoznam, globočine njegove,
 Prikazni želján sem videti nove.

II.

Nekdáj in zdaj! Prej vse pred teboj,
 Zdaj vse za teboj! Mladó hrepenenje
 Izpolnjeno je; spoznal si življenje
 In videl si svet! — Življenje, oj!
 Težavna ti človeku si pot,
 Nemira polna in znoja in zmot!
 Po tebi se človek ubija in trudi,
 Mir najde, ko v temno jamo se zgrúdi.
 Po sreči mu vedno srcé hrepení,

Za njó, za njó brez mirú hiti;
 Ko že ji je blizu, ko že jo imá,
 Izmuzne se mu, in zopet mu miga;
 Takó se metulj z otrokom igra,
 Ki teka za njim, z ročico loví ga.
 In ako je z jasnega solnce nebá
 Prijazno enkrat ti sijati začelo,
 Srcé ti je mirno in veselo, —
 Že siva meglica izzá gorá

Na nebo jasno vzhaja počasi
In grom za gorami grozeč se glasi.
In zdajci ti up' pokončan leži,
Kedór imá, on naj se boji! —
Za zvezdo večerno, zvezdo lepó,

Hiti, izteza deček rokó, —
Takó za resnico človek želján
Hrepeni in hiti; zaman, zaman!
Ko méni, da je objél jo zé,
Začuti, da so mu prazne roké!

III.

Čemú nepókoj in trud? Čemú
Oranje, sejanje brez sadí? —
In vendar! Starček sè suho rokó
Drevesa sadí v rodovitno zemljó,
Brez upa, da cvet učaka in sad,
Za njim uživaj ga zárod mlad!
Spomladi bodo čebele brneče
Obirale cvetje rúdeče in belo,
Ko bo mu v zemlji truplo trohnelo;
In jabolko bo dozorelo, žareče
V jeseni glodal deček vesel,
Ne vprašal, odkod je sad prejel,
Hvaležno se deda spominjal ne bó,
Ki zdavnaj leži mu in spi pod zemljó. —
Po gozdu potika se divja zvér,
Povsod domá in domá nikjér;
Vse njeno, prostora ni za dvé,
Nič poleg njé se gibati ne smé! — —
Rodbina velika je véliki rod,
Ki znamenje nosi človeškega lica;
Vesoljni zemlji je človek gospod,

Človeku naj gospoduje pravica;
Usmiljenje naj nas druží in vodi,
Kar tebe, brat, to mene bóli;
Kedór največ med nami trpi,
Največ usmiljenja njemu bodi! —
Ne hlépi po sreči, ne hiti za njó,
Kedór je išče, ne najde sreče;
V nemiru, skrbéh mu dnevi tekó,
Od želje do želje mu duša trepeče. —
Resnice naj človek išče in išče,
Po nji hrepeneč premerci naj svet,
In ako je tudi prišel ji na sléd,
Nikdár ne vniđe v njeno svetišče! —
In vendar, lepó je človeku živeti,
Za svojece truditi se in skrbeti,
Za národ svoj, za človeštvo vesoljno
Trpeti in delati radovoljno
Telesa velikega, človek, si ud.
Kar koli storiš, izgubljen ni trud;
Ne misli náse samó, veselo
Ti orji, sejaj, človeštvo bo zelo.

IV.

Za góre je solnce zašlò; nižave
Mračé se, gorá visoke glave
Žaré se, na nebu večernica sije,
In roso cvetica žejna pije.
Prijetno diha večerni hlad,
In pesem večerno poje strnad.
Le poj, v deželi tuji mi poj,
Iz let otročjih ti znanec moj;
Tvoj glas tožeči se mi prillega,
V srcé mi pesem otožno sega. — — —
Minil je lepí poletni dan,
Poslednji moj bo skoraj končan;
Ko zastor črni svet mi zakrije,
Nikdár več solnce mi ne zasije.
Ko bodem stal na večnosti pragi,
Ko bila bo ura: — Z Bogom, dragi,
Najbližji srcu mojemu vi;

Moj národ, ki sem te ljubil takó,
Vse, kar pod solncem živi in trpi,
Pozdrav moj vzprejmi in moje slovó;
Vse, kar se po zemlji giblje in hodí,
Pozdravljeno zdaj mi zadnjič bodi! —
— In ko bo pretekla vrsta let,
Moj duh se vrne zopet na svet,
Nad Dravo in Savo in Sočo se vstavi,
Z višave deželo drago pozdravi
In gleda in vidi vesel povsod
Cvetočo deželo, srečen rod!
Kjer pred je razsajal med brati prepír,
Zdaj zloga kraljuje, sprava in mir.
Pregnane so pogubne pošasti,
Sovrašstvo, krivica, podlost, zavist
V deželi nimajo več oblasti.
Ljubezni bratovske ogenj čist

Vsa srca blagodejno ogreva,
 Iz bistrjih, prijaznih oči odseva.
 In pesmi pevci nove pojó,
 Naródu učitelji in proroki;
 Vodniki z blaženo mu rokó
 Človeštva kažejo smoter visoki. —
 Ko se je nagledal, preko mej
 Slovenskih dalje plava, in glej!
 Povsod domači, dragi mu glasi,
 Nikjer nekdanjega ni mejnika;
 Dežela moja, kakó si velika,
 Prišli so ti dolgo želeni časi!
 Ko zopet preteče vrsta let,
 Moj duh se v drugo vrne na svet.
 Izpremenila je zemlja lice.
 Vihar je potihnil, zavladal je mir,

Prišla je zlata dôba pravice. —
 Vsi ena čeda in en pastir!
 Ne — brez pastirja mirno živé!
 Ukrotil je človek zverinske strásti,
 Ki so ga imele v svoji oblasti;
 Končane so bratomorne vojské!
 Kjer ní hlapčevanja, ní upora,
 Vsem ima zemlja dovolj prostora:
 Kedó se trudi, on sad uživa,
 Ko se je utrudil, mirno počiva.
 Družina velika so vsi naródi,
 Pravica vlada, ljubezen sodí:
 Vresničilo se mu je hrepenenje,
 Človeš ko človek živi življenje! —
 Mračí se, na nóge, dovolj je pokoja;
 Domá te čaka družinica tvoja! —

Josip Stritar.

Balada o vinu.

Če zlato vince v čaši se blišči,
 Hitreje kri v človeku pláti jame,
 Veselja žar se v prsih mu razvnamc,
 Oko iskri se, in srcé drhti.

I jaz, sin grešnih dedov, čislam vino:
 Z baržunasto rokó me žitje boža,
 Lijoč mi v prsi radosti brezdanje,
 Ovejajoč z neznanó me milino —
 Pušíc zbadljivih mi ne čuti koža,
 Ne vzburi sivcev hladno modrovanje,
 Ne stark brezzóbih mene jezikanje,
 Radujem se, da žijem,
 Smejoč se vsemu, pijem, pijem, pijem,
 Če zlato vince v čaši se blišči.

Fr. Gestrin.

Abadon.

Bajka za starce. Pripoveduje Nejaz Nemcigren.

(Dalje.)

VI.

Pariz je najveselejše mesto našega veka. Samorad bi bil pritegnil temu staremu reku, ko se je z opravnikom Plah-taličem razgledaval po najlepših trgih in cestah, ko se je potlej kakor bogati baron Veseljenko odlikoval v dvo-ranah gospoda Padelesa in ko je napósled na javnem veselíši motril radostno rajanje in razgrajanje francoske mladine. Sedaj pa sedi v medlo razsvetljeni sobici na trdi klopi za durimi, ki se odklepajo samó zunaj, in Pariz mu je kraj najbridkejše žalosti. Siromak premišlja, kakó pomilovanja vredno se je preobrnila njega usoda. V ječo je pahnen, ker je izdal ponarejen bankovec, a sam ni védel, da denarna listina ni pristna; išče ga sodišče, ker je bil v njega rokah ukradeni denar, toda on ni kradel, niti veleval krasti; na tuji zemlji ga čaka sodba po tujih postavah, nad sto mirijametrov okolo nima prijatelja ali znanca! Kdo bode pričal za njegovo nedolžnost; kdo bode, njemu tujcu, zagovornik? In če pové, kakó se je pogodil z Abadonom — kdo dokaže to pogodbo? In ali ni takšna pogodba hudodelstvo že sama na sebi? Milo se mu stoži po domovini; toda zdajci se siloma iznebí tega čustva, da ne bi služni duhovi ustregli njega hrepenenju po rodnem dómu in ga ne prenesli tjà, kjer je zatožen, da se je ude-ležil pri zavratnem umoru Petra Pavliča. V teh bridkosti, ki so mu sklonile glavo in dušo, zakliče pomočnika Abadona; toda rešnik se ne odzove. Brezupen in zbeگان se spomni čarobnega obroča na vratu. Dotakne se ga in mu velí, naj izkaže svojo moč in privabi služne

duhove. Zdajci je vse živo po célici. Po tleh se plazijo močeradi, kra-
stače in modrasi. Na mizici zraven klopí čepé dihurji in črni mački,
pripravljeni na skok, in okolo glave mu vofotajo žarnoglede sove in
črne vrane.

— Poberite se, grda golazen! zakričí Samorad. Veselih duhov si
želim, ki me razvedré in odnesó iz te temnice! —

Toliko da izgovorí, že se preobrazijo sove in vrane v krilatce
s krasnimi ženskimi obrazi. Črni mački so zamorčki v rdečih haljinah,
ki v srebrnih posodah ponujajo naslade in krepčila. Dihurji so škratje
v zelenih suknjicah, vsak ima kadilnico v roki, iz katere dehtí raz-
košna vonjava. Močeradi, modrasi in krastače se pa kakor spretni
kovači in kopači lotijo zidú in zdajci izkopljejo in izdolbejo pro-
storen predor. Klop, na kateri sedí Samorad, omehčá se in razširi ter
skoro zdrčí skozi predor v nočno temino pod milo nebó.

Krilate deklice nesó Samorada v mehki nosilnici po zraku, ob
nosilnici plavajo zamorčki, veselo pojoč; kovački in kopački se lové
in prekopicavajo ter piskajo na srebrne piščalke plese in koračnice;
pred izprevodom pa vihté škratje kadilnice in sipljejo svetle iskre v
črno noč. Samorad zadremlje, ne vedoč, kdaj in kakó.

Bil je že dan, ko se je predramil. Stal je na razornem okroglem
griči, kjer je bilo vse polno ostankov opeke in razrušenega zidovja.
Okolo griča se je prostirala nepregledna, neobrasla ravan brez sledú
človeške roke, in sredi ravní se je valila lena, umazana reka. Ko Sa-
morad v skrbéh motrí žalostno mrtvo puščavo okolo samotnega svo-
jega stališča, približa se mu starček častitega obličja. Na pisanem
turbanu ima dijamant, ki se leskeče kakor solnce; odet je z zeleno
svileno haljino in za rdečim širokim pasom nosi starinsko orožje z
umetno okovanimi ročaji, ki so obsuti z biseri in dragimi kameni.
Starček se nemo prikloni, skrižavši roke na prsih.

— Kdo si častiti starček? vpraša strmeči Samorad.

— Ne búdi mi tožnih spominov, odgovorí starček resno in pri-
jazno, in oprósti mi odgovor, kdo sem in odkod prihajam. Denašnji
dan mi je dana prostost, da posetim te mile kraje. Ti, neznani tujec
iz daljnega zapada, pa dovóli, da te vzprejemem po svoji šegi kakor
gósta in domačina. —

— Iz vsega srca sem vesel blagodušne vaše ponudbe, tembolj
ker sem takó sam in ne vé, kakó sem dospel v to neznano de-
želo. —

— Umiri se, blagi mladenič! Kakó si dospel semkaj, tudi meni
ni znano. Poznam pa to deželo, slavno domovino svojo. Sedaj bivaš

v Aziji, v deželi čudes in bajk, v domovini neizčrpane modrosti. Mužnata, peščena in žalostno-gola ravan, ki se razprostira nepregledno okolo tebe, to je nekdanja Mezopotamija. Če poznaš na zapadu Francijo ali Belgijo, če si opazoval, kakó je rodovita, kakó skrbno in umno obdelana, védi, da je nekdanja Mezopotamija visoko presežala sedanje francoske in belgiške poljane! Ta moja domovina je bila zemeljski raj, bila je potlej opustošena, bila pozneje zopet zemeljski raj in sedaj je drugič puščava. Toda pride še čas, ko se Vzток predrami iz tisočletnega spanja v staro moč in slavo. Takrat se tresi Zapad! Ta razdrapana gorica opeke, sipe in zemeljske smole, na kateri stojiva sedaj, podrtina je nekdanjega nebotičnega babilonskega stolpa. Te prostrane gomile okolo naju, ta nakopičena rovišča, ostanki so mesta Babilona in neme priče o minljivosti človeškega napuha že blizu dvetisoč let. Sedaj se tukaj potikajo tigri in hijene. Ako bi se pa to okamenelo mesto dvignilo iz podrtin v nekdanji slavi in lepoti, ako bi se oživilo, kakor je bilo za carja Nebukadnecarja, onda bi ostrmel, blagi mladenič, vpričo tolikih čudes in vpričo resnice, ki preseza vse bajke iz tisoč in jedne noči. Tedaj bi moral reči, da ni mesta v Zapadu, ki bi se merilo z nekdanjim Babilonom po lepoti, velikosti in bogastvu. In glej, kakšen je sedaj Babilon! Meni ne usahnejo solze zaradi usode ródnega mesta! Ti prijatelj iz Zapada, pa si zapomni, da je to grobišče bodoča podoba vaših zapadnih mest. Vaš Rim, vaš Pariz bode nekoč podoben tem razvalinam; pa tudi v grobelj veličanstvu bode Babilon presežal Zapadove razvaline . . . Ali oprósti, blagi tujec, da sem se toliko razvnel za ljubi svoj Vzток! —

Starček migne Samoradu, in oba se napatita z griča k mlakužnemu bregu motnega Evfrata, iz katerega puhti mrzličen hlap. Ob bregu stopata dalje med sledovi mnogočnih zidov in prideta do razsežne, visoke gomile. Podrtine se umaknejo, in gladek rov se jima odprè pod zemljo. Takó dospeta do visokih bronastih vrat. Starček potrka, in razpahnejo se na iztežaj. Samorad stopi v dvorano: prostrano, visoko, svetlo kakor dan. Beli strop, okrašen z zlatimi arabeskami in z živimi slikami, nosijo vitki stebri od bliščečega marmorja, kamor sta vloženi slonova kost in zlató. Stene krijejo čudovite preproge in vse polno nenavadnega nakitja, slike, kipi, dragocene posode. Od stropa visé nepreštevne svetilke, obsute z dragimi kameni, in v svetilkah goré mirne dišeče luči raznih barev. Samorad se ne more nagledati te lepote.

Na vzvišenem prostoru stoji na šarenici od svile in zlatih nitij starinski prestol od malahita, zlatá in slonove kostí. Bliska se od

dijamantov, rubinov in smaragdov. Starček odene Samorada s kraljevskim plaščem, podá mu zlato žezlo v desnico in mu dene na glavo težko kraljevsko krono; potem mu migne, naj séde na prestol, rekoč: — Na tem prestolu so sedeli Nebukadnecar, babilonski kralj, Cir Perzijan in Aleksander Véliki iz daljnega Zapada. V tej dvorani so se jim klanjali kakor bogovom mnogojezični národje vélikega Vzтока. Ali vse je minilo! Aleksander Véliki je prav v tej dvorani umrl, ko je hotel biti bog. —

Samorad séde na prestol, starček pa poleg njega na šarenico. Vrata na levi in desni stráni se odpró. Približajo se beli in črni pritlikavi sužnji, razvrsté se v skupine, pokleknejo in ponujajo Samoradu v dragih posodah neznanih krepčil in dragocenih daril. Dvorana se razsvetljuje čimdalje bolj, oživlja se in polni. Od zadí se približajo, kolo plešoč, bele in črne mladenke izborne lepote. Vitka telesa so láhno in slikovito odeta s pisano svileno tančico, na rokah imajo zlate zapestnice, okolo vratú nanizane bisere, razpletene lasé pa jim dičijo venci od cvetic in blestečih dragih kamenov. Kolo teh krasotic se bliža Samoradu, pojoč pesmi z neznanimi, milimi napevi, igrajoč čarobne melodije na lire, kakeršnih še ni videl, sestavljajoč, razdružujoč in zopet sklepajoč dražestne skupine in plešoč živahno in počasno, nasladno in resno . . . Samorad zrè ves omamljen v to razkošno gibanje lepote, umetnosti in bogastva.

— Kaj se godí okolo mene? vpraša starčka. Starček se vzdrami kakor iz sanje in odgovorí:

— Vrnil se je po tisočletjih dan nekdanjega sija in slavlja. Iz grobov, čez katere brije tisoč in tisoč let trohnoba in pozaba, vstali so nekdanji dvorjani te palače, da si zopet obudé spomin — oh, tožni spomin! — kakó so živeli nekdanj, ko jim je sijala živa mladost z lic in vrela gorka kri po žilah, tedaj ko je bilo to grobišče ob kalnem Evfratu sredica slavnih, davno pozabljenih národov. Tù, sedaj nad sto metrov pod razvalinami, tù je dvorana nekdanjih babilonskih kraljev. Ali ne vidiš tam na beli steni, kakó se ostro odlikuje izmed zlatih arabesk črna pisava krepke roke, danes takisto kakor pred več nego dvetisoč leti: »Mene, mene, tekel, ufarsin«? To so bile tiste usodne besede, katere je raztolmačil prerok iz národa, ki je jedini ostal neizpremenjen in neizpreobrnjen od ónih davnih časov. —

Starček je še poudarjal, kolikokrat so sé tiste pomembne besede, katere je raztolmačil prerok Danijel, uresničile v človeški zgodovini, toda uspeh tega poudarjanja je bil pri Samoradu sličen uspehu ónih

besed pri kraljih in národih. Samorad ni poslušal, zakaj zameknil se je hipno v nov prizor.

Odaliske se razstanejo v dve vrsti, pokleknejo in se pripognejo do tal. Sredi med vrstama pa stopa velika žena v bagreni, z zlatom pretkani halji; kraljevski venec od brušenih dijamantov, ki se leskečejo v vseh barvah, krasí ji ponosno glavo. Kolo najlepših devic jo obkroži, zapoje veličasten slavospev, in ves izprevod se počasi in dostojanstveno bliža Samoradovemu prestolu.

— Kdo je ta žena, kraljica po lepoti in veličanstvu? vpraša Samorad.

Starček odgovori: — To je kraljica Semiramida in tebi se bliža, da se ti pokloni kakor svojemu kralju in gospodarju. Toda svarim te, varuj se nje ljubezni! Na kraljičinih medenih ustnicah je strup, ki zdajci umori človeka, ako jih poljubi. Sojeno je tej slavni vladarici milijonov podložnikov, tej blagi, lepi ženi, da je vsakdo smrtno otrovan, kogar hoče osrečiti z ljubeznijo. —

Zroč to krasno, nesrečno kraljico, strmí Samorad čimdalje bolj. Napósled mu v kopernečih očeh ni dvojbe, da je kraljica Semiramida njegova živa Cvetána. Razvnet plane s prestola, hití Cvetáni naproti in zakliče: — Híti na srce moje, Cvetána! Vsa žalost je pozabljena, in nihče naju več ne razdruži! — Rekši objame nje život in ji pritisne gorèc poljub na cvetoče lice. Roke so objele koščeno ogrodje, usta so poljubila hladno mrtvaško glavo, ponosna kraljica je razpala kakor prah in pepel. Pred očmi se Samoradu v tem hipu zablisne kakor strel iz velikega topa; ótel strelni grom mu udari na ušesa, in Samorad se zvrne na tlà — raz klop svoje célice v policijski ječi v Parizu. —

Od spanja še ves vrtoglav, uzrè skozi dim in prah v jutranjem sómraku, da sta se v zidu napravili dve široki razpoki. Zid med razpokama se prekopicne, in skozi predor stopi Abadon ter dvigne Samorada, rekoč: — Oprimi se me, in beživa! Stropovje pod teboj in nad teboj se ruši in lomí, zdajci se razvalí vse! —

Abadon odnese Samorada skozi zidno vdrfino kvišku v zrak. Za njima se velik del ječe podere ter pokajoč in treskajoč uséde k tlòm. Gost oblak dima in prahú zagrne razvalino.

V znanem zrakoplovu Samorad zopet uživa prosti vzduh in pogled na vzhajajoče solnce. Ali ta prizor ga ne zanimlje. Nekaj je zamišljen v sanjo, iz katere se je vzdramil takó iznenada, nekaj pa preudarja, ali je ječa med pariškimi zidovi opasnejša nego ječa v zrakoplovu Abadonovem. —

Dolgo molčita, napósled vpraša Samorad:

— Kakó sem prišel, mogočni gospod, iz ječe v Babilon in potlej toliko v ječo nazaj, da ste me še o pravem času potegnili iz podrtin? —

— Navadna človeška reč, odgovori Abadon. Kakó si po svoji nepopravni brezznačajnosti sam sebe priredil za ječo, menda nisi pozabil. Da si potlej mogel prespati svojih pet ur, prislepili so ti moji duhovi čudne sanje, nekaj prijetne, kar še pomniš, nekaj poučne, kar se ni prijelo tope duše tvoje. Te sanje si imel za resnico. To je umevno, ker je človeško. Priljubljena so vam mamila in trapila, da lože trpite kratko svoje življenje. V sedanjem nervoznem stoletju mamite in trapite svoje živce neposredno in posredno z alkoholom, ópijem in z drugimi strupi, z razkošjem in z nebrzdano domišljijo. Staro, prirojeno mamilo pa so vam sanje. To je najboljše, celó nekaj koristno mamilo, ker je sanja najpodobnejša istinitim pojavom vašega življenja, v katerem tolikrat nadomešča videz resnico in je šestokrat domnéva boljša od istine. Za sanjo se tudi človeška nprav ne maščuje takó, kakor mučita stud in žal dušo in teló po razuzdanem tvezanji čutnic in mišic, kadar se prenasičenje in gnus ustavi daljnemu delovanju preobilega mamila. Živo se ti je sanjalo, da si bil v Nebukadnecarjevi palači v starem Babilonu; dejanski si pa ostal v Babilonu sedanjega veka, v palači, katero je v starem Babilonu tedaj, ko so ljudje imeli krepke živce in kratke pravde, nadomeščal — levinjak. Kaj ne, denašnji svet je omikanejši in ozirnejši? . . . Znano ti je gotovo, da se v sedanji dóbi naglega človeškega napredovanja jako očito javljajo in oblastno gibljejo novi razumniki, ki se zovejo dinamitovci. Ti podirači, značilni za konec tega stoletja, imeli so nekaj opravila pri policijski ječi. Moj Plahtalič se jim je pridružil. Saj véš, da rad pomaga povesod, kjer se provzročujejo iznenadni vpiski v mrtvaško knjigo. Plahtalič in tisti brezozirni popravljachi človeškega razmerja so se dogovorili ter zvršili svoj naklep in drzno svojo umetnost točno in predorno. Ti si otet; jaz pa sem toliko podpiral zid in trame, da si uhitel iz kletke. Sevéda, dinamitova moč se ne dá stesniti, kakor bi marsikdo želel; rajši učini več nego menj. Takó je bilo tudi sedaj. Poslopje je močno vztrepetaló in se po nekod razrušilo do tal. Ljudij je nekaj ubitih, nekaj pohabljenih, največ samó prestrašenih. Saj to ni moglo biti drugače. Nekaj zasutih zločincev je zaslužilo táko smrt, in človeški hodničnjaki jim jo privoščijo, keč bi jih človeška pravica ne smela kaznovati takó ostro. Pri nekaterih ubitih nesrečnikih se drugi ljudje veselé njih smrti, ker so ž njimi umolknilé tajne resnice,

ki bi marsikoga ugonobile, da jih je zvédel preiskovalni sodnik. Tudi nekateri nedolžniki so nagloma in iznenada rešeni težav in izkušnjav človeškega življenja. Takó je smrt mnogim prav prišla. Nasproti so pa nekateri, ki bi si bili želeli smrti v razvalinah, toda smrt jim je prizanesla. Med temi je bankir Padeles. Njega so tudi nocej preselili v to hišo, ker so zasledili razne prevare. Ostal je zdrav in krepak, in res škoda bi bilo, ako bi tak mož ušel zasluženi kazni in sramoti. —

— Oh, gospod, to je strašno! Zaradi mene toliko pomora in nesrečnikov! Ali niste mogli tega zvršiti drugače? —

— Ni taka sila, če nekdo izgubi življenje, nekdo pa nogo ali roko, ali vid ali sluh. Ne misli dalje, da se je zvršilo vse jedino zaradi tebe. V tej razstrelbi se je združilo več naklepov, celó tvoja lepa Darinka je zapletena vánje. Neumno je pa tudi, da zahtevaš od mene, naj jaz, nadzemljan, zaradi tebe, ubogega človeka, bolj varujem in ščedim tvoje sozemljane, nego vi samí drug drugega varujete nesreč in nevarnostij. Radoveden sem, kakó bi se bil ti sam otimal, ako bi bila tvoja rešitev možna samó s pogubo življenja tvojega bližnjika. Gotovo bi bil modroval: »Moje življenje je več vredno, holj upravičeno za obstanek; naj se torej nevarnosti izpostavi drugo življenje, saj morda ne pogine!« . . . Vaši teoretiki pravijo, da je človeško življenje najdražja reč na zemlji. Vaši praktiki pa delajo prav narobe, in morite se kár grmadoma. Koliko krvi so prelili vaši imenitni vojskovodje in slavni kralji! Ali še véš, kakó je kraljica Tomirida odsekani glavi perzijskega kralja Cirá nasitila žejo po krvi? Blizu tvojega domá med Slovenci je pel sloveči nemški pesnik Anastazij Grün v romančnem ciklu »Der letzte Ritter« nastopne vrstice:

»Ein König wird er werden; all Eins, ob bös ob gut;
Kein König starb auf Erden, der gänzlich rein von Blut. —
Wenn jetzt dieß Hirn verdorret, dann brütet's nie davon,
Wie viel der Gräber brauche zum Fundament ein Thron;
Stockt jetzt sein Blut, nie strömet des Volkes Blut dann hin
Zu färben seinen Purpur, weil er zu blass ihm schien.«

Koliko nedolžne krvi je prelila dežel nikdar sita država starih Rimljanov in koliko vaša nad tisočletna verska preganjanja, v katerih se je često odlikovalo zverstvo nad verstvom! Vaša svetovna zgodovina je bolj zgodovina krvoprelitja nego človeškega napredka; smeti bi bilo malone misliti, da vzajemno prelivanje človeške krvi národe takó oživlja in jači kakor nebeška rosa travnike . . . In kakor v velikih, rekel bi, v mednárodnih stvaréh, takó vam je tudi v malih imovinskih stvaréh življenje najcenejša stvar. Marsikateremu gospodarju

je več do zdravja svojega žrebeta nego do blagosti ródnega otroka. Marsikateri trgovec prodaja pokvarjeno, otrovano živílo, samó da je dobiček večji. Vélíki brodnik zavaruje trhlo ladjo za visoko vsoto. Ladja splava po morji, in ondu najdejo grob poglavar in mornarji. Vélíki brodnik pa prejme visoko zavarovano vsoto — svoj naprej pre-računjani dobiček. V rudokopih tramičíte róve in jámice kolikor možno slabo in skrbite za čisti zrak čim menj tem rajši; ker veliki troški manjšajo dobiček. Pripetí se nesreča, na stotine kopačev se zasuje in zađuší, stotine družin mora prijeti za beraško palico. Gospodar milijonar pa računja svoj dobiček in nima za to grozno bedo drugega nego gladko pomilovanje, in če se more videti blizu, nemara tudi prisiljeno solzico. Stari Rimljani, kadar so bili že omehkuženi, radovali so se krvavih bojev gladijatorskih in levov v levinjakih, ki so mesarili mučence. Vi, takó omikani in nervozni ljudje ob konci 19. stoletja, pa se ne morete nagledati vratolomnih bojev z obdivjanimi biki, vi se čudíte nesrečnim ljudem: predrznim vrvoplescem in krotílcem divjih zveríj, navdušujete se za surove, častne dvoboje, pri katerih imata čast in poštenje navadno najmenj odločevati . . . In ti zahtevaš, da bi jaz, nadzemeljski duh, prizanašal tej človeški krvi, vam takó cenéni? Meni je človek ničla, katerih je tisoča toliko vredna kakor jedna sama. Sicer pa še ne véš, kdo sem prav za prav. —

— Oprostite, gospod. Vedno me je gnalo to zvedeti; ali nisem se vas upal vprašati. —

— Čemú ta ponižnost? Bodi ti takoj resnica brez ovinkov. —

Abadon se lahkotno nasloni na stol, seže po líčni knjigi na mizi in izpregovori:

— Na zemljo je prišla dóba, o kateri govóri deveto poglavje razodetja Ivana blagovestnika. Beri v knjigi: »Zatrobental je peti angelj, in videl sem zvezdo, ki je padla z nebá na zemljo; zvezdi je bil dan ključ do žrela brezdna. Odprla je žrelo brezdna. Dim vzhaja iz žrela kakor dim velike peči in temní solnce in zrak.« Ta zvezda, ki je padla z nebá na zemljo, to je vaša sijajna veda. Preumili ste zakone prirodne in podjarmili toliko njeñih močíj, prednikom vašim neznaníh, da ste zagospodarili svoji zemlji celó globoko pod nje površino — »v brezdnu«, katero vam je odkrila vaša učenost. Ali ne poznaš tam ogromnih skladov premogovih? Spomni se velikanskih parostrojev, stolpom podobnih dimnikov, kakeršni se dvigajo pri tvornicah, razpostavljenih po vsi omikani zemlji, pomisli, kolíko se dan na dan požgè tega premoga iz brezdna! V velikih tvorniških mestih žrela teh parostrojev in dimnikov res izpuhtevajo toliko smradnega dima v zrak,

da solnčni žarki ne morejo predirati skózenj in da je okužen ves vzduh. Čitaj dalje: »Iz dima tega žrela so se razkropile kobilice po zemlji, in dala se jim je oblast . . . Zapovedalo se jim je, naj ne poškodujejo trave na zemlji niti zelenja niti drevja, ampak samó ljudi, ki nimajo božjega znamenja na čelih svojih. Dana jim je bila oblast, ne moriti ljudij, ampak trpinčiti jih pet mesecev; in njih mučenje je bilo kakor mučenje škorpionovo, kadar piči človeka. In v tiste dni bodo ljudje iskali smrti, a ne bodo je našli; želeli bodo umreti, a smrt bode bežala od njih.« In kakove so tiste kobilice? Čitaj dalje: »In kobilice so bile kakor konji, opremljeni na boj; na glavah so jim bile kakor krone od zlatá, in njih lica kakor lica človeška . . . Oklepe so imele kakor železne oklepe, in hreščanje njih perutnic je bilo kakor ropot vóz, kadar z mnogimi konji dirjajo na bojišče.« Sedaj pa premisli pomen tega prerokovanja! Iz velikega, solnce temnečega dima — iz velikkanske porabe premogovih skladišč in izkoriščanja prej neznanih prirodnih sil je izšlo veliko izdelovanje človeških potrebščin, nastal je velik promet in ta je prinašal podjetnikom velikega bogastva, vsem ljudem pa veliko poželjivost in potratnost. Ljudstvo se je hitro množilo kakor vselej, kadar se odpró novi viri blaginje, in razplod se je vršil po starem pravilu: »Národ se množí hitreje nego njemu potrebna živíla.« Takó je vzrasla ogromna premnožica proletarcev, siromakov, ki térjajo vsakdanjega kruha, vpijoč, da imajo pravico do dela, pravše, do zaslužka. To so kobilice prve vrste. Zajedno ko so rasla velika obrtna podjetja in rasle imovine ter se je množilo prebivalstvo, morale so napredovati tudi države; saj se sestavljajo od državljanov in se morajo ravnati po državljanih. Kakor so velika obrtna podjetja uničila mnogo malih (rokodelskih) podjetij, takisto so velike države izpodrinile mnogo malih držav z zemljevida in z zgodovinskega pozorišča. Kakor obrtna podjetja izkoriščajo prirodne sile, takisto izkoriščajo države národne sile; in kakor je med obrtnimi podjetji konkurencija na življenje in smrt, takisto sta med državami zavladali hlastežna zavist in vihravo tekmovanje za boljša braníla in gonobíla. Takó stoji država proti državi opremljena na brezupni boj, in ustanovile so se tiste ogromne vojne tolpe, kakeršnih stara Evropa ni poznala. Ta stalna vojska so kobilice druge vrste . . . Te prerokovane kobilice ne nadlegujejo vaših trav in vašega drevja. Vaše zelenje rase prav bujno. Od vseh krajev svoje zemlje ste nabrali najboljših zelišč in najlepših cvetic za živílo in sladílo svoje. Vaše poljane, vaši nasadi so kakor čarobni vrtovi in perivoji proti nekdanjim evropskim sajenicam. Vi gospodarji te lepe Evrope pa vzdihujete pod mučenjem prerokovanih kobilic v skeleči boli, kakor

da vas vedno pikajo škorpionji. Gospodarji tistih velikih stolpov, iz katerih se valí dim noč in dan, lastniki velike premične imovine trepečejo pred svojimi belimi sužnji, bojčč se njih zborov, uporov in razstrelíl. Vsi državljani pa še posebe ječč pod neznosnim bremenom stalne vojske — kobilic z železnimi oklepi. Ta stalna vojska ovira mladino v razvoji in starino v pokoji in varčnosti; ona podaja vaši Evropi za to stoletje občega napredka nečastno znamenje osurovelosti in hlapčevstva, kakor bi se bile države ponižale med velike mašine in bi ne bil državljan nič več nego brezčuten in brezvoljen zob, ta na tem, óni na ónem kolesi te velike državne mašine ali tēga velikega zahomotanega málina, ki toli ropoče, kar pa zmelje moke, največ sam použije . . . To je tistih pet mesecev neznosnega trpljenja brez smrti! Ali ta dōba še ni končana, in vaše trpljenje se morda še poveča. Tistih, ki imajo bogastvo, in tistih, ki imajo oblast, lotila se je namreč bojazen, da se združijo te dvojne kobilice, ki so si dosedaj često stale nasproti, in da kobilicam prve vrste, umej proletarcem, anarhistom, socialistom in nihilistom, sploh ljudem, ki nimajo ničesar svojega razven nádeje, da si kàj pridobé, ljudem, ki ob splošnem prevratu ničesar ne izgubé in morejo samó kàj doseči — da tem nevarnim kobilicam baje priskočijo kobilice druge vrste, nezadovoljni evropski sluge v vojni uniformi, ljudje, ki so se po svojem pozivu učili, kakó naj se ruši in morí, in so pripravljeni in vajeni gledati smrti iz očí v očí. To bode večina nezadovoljnikov, ki bode izkušala proti manjšini stanov, imajočih oblast in bogastvo, siloma prenarediti družabni red. To bi bil res prevrat, kakeršnega stara Evropa dosedaj ne pozná! Marsikatera suknja, ki sedaj odeva jednega človeka, razdelila bi se na deset koscev; marsikatera tvornica, ki je sedaj bogatila jednega in živila tisočo, razvalila bi se v grobljo . . . sploh marsikaj bi se razvalilo in preobrnilo. To bodo tiste hude kobilice s človeškimi lici, ki bodo imele na glavah kakor krone od zlatá. One bi si namreč prisvajale kraljevsko oblast na zemlji, katero bi izkušale potvoriti po nezrelih svojih nazorih. In toliko bode tistih kobilic, da bode hreščanje njih perutnic kakor ropot vóz, dirjajočih na bojišče . . . V tem neznosnem položaji iščete smrti, toda smrt beží od vas. Vsi vidite, da to razmerje med različnimi stanovi, med sosednimi národi in ta oboženi mir ne more trajati dlje, sicer se pogubite vsi za sámo blagostjo, pravše dragostjo takšnega mirú. To stanje vam je soparna tišina pred nevihto, in želite si vihre, grozne vojske z velikim pomorom, samó da se iznebite te tlačeče tišine in tesnobe, pridi že za vojsko karsibodi; saj večje zlò ne more nastopiti od sedanjega. Toda vojska

ne pride, in nikjer se ne pokaže gromonosen oblak na političkem obzorji — »smrt beži od vas!« — Beri še v najnižji vrsti, kdo je gospodar tem kobilicam, človeški rod mučičim! »In imele so nad seboj kralja, krilatca iz brezdna, ki se zove hebrejski »Abaddon« in grški »Apollyon«, (latinski Exterminans, slovenski Gonoba)«. To sem jaz Abaddon-Gonoba: zli duh laži in prevare, licemerstva in krivice — sploh vodilni genij vaše dobe! —

Abadon odloži knjigo, primakne stol bliže Samoradu in nadaljuje:

— Kakor si ravnokar čital, dana mi je velika oblast, katere ne moreš preumeti. V tem hipu, ko govorim s teboj, vodim tisoče drugih opravil in prestvarjam laž za resnico, prevaro za pravico: bogatino kažem, kakó naj brez kazni zatira ubožca, tatu ponarejam ključ in podajam dleto, da razpahne jekleno blagajnico, rovarju podajam netila, da zapali in razruši zgradbo človeške pridnosti, krivoprisežniku držim desnico kvišku, da se iznebi poštene svoje dolžnosti, učenjaka učim, kakó naj s popačenimi viri in s krivimi dokazi pobija resnico, državniku na krmilu pravice in uprave narekujem, kakó naj baje na podlagi postave tare jasno pravico in slobodo . . . Mojih pomočkov še ni preštel nihče. Tukaj slepim z nádejo velikega dobička, da se varčen poštenjak zavéde v izgubo in zločinstvo, tam okitim zavéden obraz z nedolžnostjo, da zabrede dostojanstvenik v grehoto in sramoto, ondukaj nastavim licemerskega svaritelja, da se zmane poštenje čistega značaja, ondu sem umotvor, ki kvári ukus in nrvnost, povsod sem véšča, ki zavaja zemljana s poštene steze v mlakužo! Skrivam se celó za vero in sveti križ, da lože mečem otrovane sulice na svoje nasprotnike, ki se proti meni branijo toliko teže, ker ne smejo zadeti mojega ščita in branila . . . Kralj sem prijateljstva brez ljubezni, radodarnosti brez milosrčnosti, odlik na prsih brez značaja v srci, umetnosti brez vzora, postave brez pravice, pobožnosti brez vere, kralj lupine brez jedra, pleve brez zrna, sploh gospodar vseh pobeljenih grobov . . . Meni so podložni licemerci, ki skrivaj pijó vino, javno pa oznanjajo vodo, ki skrivaj uvažujejo, da je mesó slabotno, javno pa srdito lučajo kamenje na bližnjika, kateremu se je spodrsnilo na opolzli stezi skozi življenje. Meni so podložni vsi neznačajniki in uskokí, kateri iz tabora slobode in národne ljubezni prestopijo v tabor klečeplazov in koristolcev; vsi, kateri javno zatajujejo in preklicujejo vzore in verno prepričanje svojega srca in se v nemajo za prepričanje, kakeršno se jim narekuje od zunaj ali od zgóri. Meni so podložni govorniki in stvarjatelji javnega mnenja, ki s puhlimi besedami delajo dim, da se skózenj ne vidi resnica, in se vedó po reku iz početka tega stoletja: »Beseda

ti je dana, da ž njo zakrivaš svoje misli.« Meni so podložni národní kolovodje in časnikarji, ki se vznemirjajo za posestno stanje velikih národov, kadar ponižen národíč zahteva uresničbo prírodnih pravic, potrebnih za svoj obstanek, in podložni so mi vsi oblastniki, ki merijo pravico po pravilu: »Kdor ima več, njemu se prideni še več, zakaj kdor je imel dosedaj malo, vajen je že oskromnega imetja« . . . Moje kraljevstvo je obsežno, toda vladanje me ne stane ne gladkih državnikov niti stalne vojske, ker vsi podložniki se mi pokoré radovoljno. Kakor vi ljudje prostovoljno plačujete davek v tobaku ali v opojnih pijačah, prav takó meni moji podložniki prinašajo svoje darí in davke, in sicer čimdalje več. —

Samorada je vidno mrazilo ob tem govoru. To opazivši, nasmehne se Abadon in pravi prijazno: — Vender, prijatelj, ne boj se me! Ker je moje kraljevstvo toliko, da je gotovo preveliko, nisem takó vladehlep in trd gospod. Dopuščam tudi izjeme, in prav pri tebi hočem poskusiti, ali je meni, ki vedno želim zlobo, možno učiniti jedenkrat dóbrost. Nikar ne misli, da ravnám s teboj, kakor se mačka poigrá z miško, predno jo zadavi. Ampak meni je ostal sled ali morda samó spomin nekdanjih vrlin, in loti se me vsaj jedenkrat na tisoč let nepremagljiva slast, da stopim na dan s temi vrlinami in priskočim ubogemu zemljanu, kateremu se opoteka na ozki brvi čez reko strastij in izkušnjav. Žál, doslej mi je takov poskus vedno spodletel, in po svoji kleti usodi sem vedno učinil zló, kadar sem želel dobro. Tebe ščitim kakor dosihdob še nikogar: pobral sem namreč življenje, katero si sam vrgel od sebe. Morda opraviim v tem novem slučaji bolje; vender kar si počenjal do sedaj, ne opravičuje mojih nádej. —

— Oh, gospod, verjemite mi, da vam popolnoma zaupam in da sem vam ves udan. Trdno se nádejem, da me rešite sedanjega stanja, katero se mi zdí kakor hud sèn. —

— Rešiti te, to je tudi moja volja. Vender védi, da pri svojem moralnem poskusu s teboj posnemam in moram posnemati tisto bitje nad sabo, čegar imena ne izrekam brez jada in trepeta. Vedno sem ti puščal človeško prostost, ali svaril sem te hkrati, da je ne zlorabljal. Ti sevéda si ravnal kakor navaden človek: zloben čin nagli, dobra volja pa kesní; bližnja slast vnema, gorjé, ki pretí za slastjó, prezira se. Pomagal ti bodem, ravnal se bodem pa tudi nadalje po višjem vzorci, puščajoč ti človeško slobodo, katere ti ne smem vzeti, dasi mi jo ponujaš . . . Treba je najprej pretehtati, kaj si doslej zakrivil; potlej bode resno poudariti, kakó bi se vračal v izgubljeno blagost, korak za korakom. Za sedaj nama zadošča, če se baviva s prvim

korakom. Premotriva torej najprej tvoje dosedanje čine. — Največ si deloval z zlatom ali z njega namestnikom, z jako opasno stvarjó. Od neba prihaja luč, toplota, vlaga, vzduh; vse to je v blagost vsem stvarém, ki na zemlji rasto in umirajo. Zlató, železo, premog, žveplo, vse to pa prihaja izpod zemlje, iz dnà tiste zemlje, ki je bila ukleta ob podedovanem grehu. Ti zemeljski darovi so vam nakopali veliko bede in nadloge, in ljudje so bili najsrečnejši v tisti »zlati dóbi«, ko še niso poznali zlatá. —

Samorad izpregovori: — Najprej sem velel, naj se dvema ribičema prinese vsakemu po kilogram cekinov. —

— To sta bila ribiča tiste korenine kakor imenitni galilejski ribiči, ki so preobrazili svet. Tvoja ribiča sta vrgla ponudeni dar v Savo in sta ostala srečna v svojem ubožtvu. Ali zlató je bilo ukradeno. Moji duhovi so cekine tam ugrabili, kjer so jih najbliže našli, to je pri Petru Pavliču. Tam so jih tudi pozneje vrnili, ko jih je gospod pogrešal . . . Da se je gospod toliko vznemiril zaradi tistih cekinov, da ga je skoraj prizadela kap, in da so potlej njega svatje tiste cekine pobirali po tleh in po mizi za svoje žepe, za to si odgovoren ti. Govôri dalje! —

— Vrtarju Mišku sem podaril zlato uro. —

— Moji duhovi so tudi pri tej priliki ravnali po starem zakonu, ki se javlja v vsem tvorjenji. Zvršili so svojo nalogo z najmanjšimi pomočki in so ti stisnili v roko najbližjo dragoceno uro, ki so jo kár v hiši našli pri Petru Pavliču. Vrtar sedi sedaj v ječi zaradi tiste ure in ne boče oproščen sodbe, dokler ne izpričaš, da je tista ura dar iz tvojih rók. To je tvoja poštena dolžnost. Vender nerad prevzameš njegovo kazen. Vi ljudje delate rajši narobe. Govôri dalje. —

— Nekdanjemu sošolcu Živku Tratilku sem podaril nekoliko novcev, da bi nadaljeval svoje studije. —

— To je bila velika bedastoča. Denar je prišel po ravno označenem pravilu iz igriške banke v Monaku, kakor ti je že povedal Plahtalič. Doletela te je za ta čin sumnjiva čast, da sedaj tvoja slika povečuje album mednarodnih sleparjev in da se ti je ogibati zlasti francoske policije. Sevéda, ti si doslej često premišljal izvor mnoge znane in neznane stvari. Odkod pa moji duhovi dobivajo denar, nisi utegnil premišljati niti vprašati. Moral bi pa védeti, da se takisto zvrši hudodelstvo, naj ga koderkoli vzemó — ukradejo, ali pa naredé sami, pravše — ponaredé. Živku Tratilku pa si s svojim darom pomogel od stalne službe, kateri se je že dôkaj privadil, do prejšnjega veterinjaštva in pustolovstva. S tvojim denarjem je hitel na Dunaj in od

ondu skoro v Budapešto, kjer se je že prej dlje časa bavil nečastno, a veselo. Možjé, katere je bil prejšni čas precèj okanil, zapazijo, da vender še živí veternejak, ki je bil svoje dni razglašen za mrtvega, in ukrenejo, kar je primernega. Tratilek je nekaj zaslutil in se umeknil v primorsko mesto. Možjé v Budapešti ne mirujejo, in v primorsko mesto pride brzovjav, naj redarji primejo Tratilka. Otelo ga je zgolj naključje. Brzovjav je bil madjarski, telegrafski uradnik, sicer odličnjak, kar se tiče znanja prometnih jezikov, razbral je iz madjarskega telegrama samó toliko, da se novica tiče njegovega znanca Živka Tratilka; priročil mu je torej ta telegram. Živko Tratilek je bil pa bolj véšč madjarščini in se je mahoma umeknil iz območja avstroogerske policije. Sedaj biva v Ameriki z neznatnim ostankom tvojega darú. —

— Zakoncema Ivanu in Bari Jaroslavičema, starima zancema, dal sem položiti na cesto tisoč goldinarjev. —

— Tudi ondu je denar deloval po prirodnem svojem nagibu. V jutro, ko sta našla denar, prodajala se je pri sodišči zvršilno Jaroslavičeva koč in górica. Pristopijo mož Ivan, žena Bara in gorenjski tovórnik: mož, da izprosi milosti, ónadva, da dražbata. Ko Bara položi pri sodišči zahtevano varščino, Gorenjec bistro pogleda, seže po stotinjaku na mizi, opomni sodnika na skrivno znamenje na bankovci, in sodnik dá Baro prijeti. Pri nji se najde še drugih devet stotinjakov, in vsi imajo znamenja, katera je tovornik naprej povedal. Tovornik je potlej kupil Ivanovo kočó in górico za slepo ceno. Ivan in Bara sta ostala v zaporu, njiju deca pa je šla po svetu iskat kruha in usmiljenih ljudij. —

— Ubogi otroci, tem moram pomagati! —

— Pomagati? Da otroci vedó, kakó si pomagal njih roditeljem, ustrašili bi se tvoje pomoči. Tem sirotam bode pomagano brez tebe. Potreba jim bode učiteljica, in usodne besede: »V znoji svojega obraza bodeš užival svoj kruh« bodo jim blagoslov . . . Vender govóri dalje. —

— Našel sem v Parizu rojaka krčmarja in mu podaril bankovec za tisoč frankov, ki je bil baje ponarejen, toda brez moje vednosti. —

— Da pojde po vrsti, naj pristavim jaz nekaj. V dvorani bankirja ali danes nekdanjega bankirja Padelesa si tudi nazvividovi Darinki v roko stisnil dvetisoč frankov, ko je dala razumeti, da je brez drobiža. Tã prikaz tvoje ljubeznivosti, ali bolje neumnosti, záte ni bil velika žrtev; bil je pa velika pridobitev za 'Darinko', ki še nikoli ni štela toliko novcev. Ljubezniva Darinka služi sedaj tajni policiji, katera z nje pomočjo omrežuje in loví salonske sleparje ali visokostolbarje,

kakor si že čul, da se Satan preganja z Belcebubom. Darinka te je takoj spoznala, z dobro preudarjeno ljubeznivostjo je skrbela hkrati za svoj žep in za policijsko oblastvo; ti si ji iskreno razodel vse svoje razmerje, ona pa je náte opozorila ónega prijaznega gospoda, ki je tudi v tisti službi. Z ónim gospodom si potlej takisto občeval prav iskreno in mu povedal celó svoje pravo ime in pravo domovje. Takó je bilo tedaj, ko si se s Plahtaličem šetal po stranskih pariških ulicah, že pripravljeno, da te ugrabijo, kadar se vrneš v svoj hôteľ. Bilo je samó naključje, da si prišel tistemu prijaznemu gospodu prej v pest, nego je pričakoval. Ta gospod te je pri bankirji Padelesu tudi fotografiral na svoj skrivni aparat, katerega nosi vedno s seboj. Albume evropskih rokomařhov in sleparjev sedaj diči dvojna tvoja podoba, in v malo dneh bodeš znana in iskana oseba vsi policiji večjih evropskih mest. Tega pač ni bilo treba. —

— Dovolite, gospod, da ugovarjam. Po navadnem poti ni možno od noćoj do jutri zvečer dospeti iz Hrvaškega Zagorja v Monako. V Monaku nimajo sledú, kdo je denar jemal in kakó ga je vzel za belega dné. Tudi ni kaznivo, če slučajno izdam ponarejen bankovec. —

— Ne moti me s takim pregovarjanjem! V Monako si prišel po zrakoplovu, to so ljudje videli. Zrakoplov pa vozi dôkaj hitreje nego železniški vlak. Da je bil denar ukraden, to je dognana reč, saj se večji bankovci zapisujejo po števílkah, ki jih nosijo, in uprav takšni pogrešani novci so prišli iz tvojih rók nazaj v banko. Kar pa se tiče ponarejenih listov, pravi že star pregovor, da je denar pogledati, predno ga prejmeš ali izdaš. Tam v Monaku povrhu tudi preiskujejo naćin tvojega igranja. Kadar si stavil večjo vsoto, pritiskal se je k vrtavki neznan ćlovek, ki je bil vsekakor premeten rokournik. Kroglice in kocke so že zastajale, pa so se zopet obrnile, samó da si ti dobil. Soigralci so strmeli vpričo te ćudne sreće, in skrajni ćas je bil, da te je oprezni Plahtalić odtegnil od igriških miz . . . Toda pri Darinki sva še. Ona ima sedaj primerno dosti novcev. Proti tebi je bila dôkaj ljubezniva, vender je bila bolj policijska služabnica nego ženska; zakaj zdel si se ji še premlad ali prejar. Pač pa ji ugaja tisti policijski uradnik, katerega je počasi popolnoma vnela in obmanila. On in ona sta že na morji, hitěć v Ameriko; on je pa v Parizu ostavil ženo in majhno deco. Kaj bode posledica? Ona dobí v Ameriki bogatejšega ćastilca, zapušćeni zavedenec bode moral napósled prijeti za motiko in lopato in se bode koril z nevajenim delom, dokler ga ne reši bela smrt. In kaj naj počnè njega mlada žena v Parizu brez imetka, brez dobrotnih ljudij? . . . Tisto kletó zlató, ki prihaja iz

zemlje, trosil si torej vedno v nesrečo; pomislil nisi nikoli, da je denar, zmerno rabljen, zdravilo in tolažilo za človeške nadloge, nezmerno rabljen pa strup. Zlasti bode strup v rokah kačje Darinke. O tem se bodeš moral nekoč tudi zagovarjati, ali še hujši bode odgovor zaradi tolike razstrelbe. Ako bi bil sinoči jezik brzdal, kakor sem te opominjal prav resno, ne bilo bi toliko mrtvih in ranjenih ljudij, toliko ubožcev, ki so izgubili rednika. To vse kliče po zadostilu in osveti. Ako bi ugovarjal, da ni bilo treba tolike razstrelbe in moritve, povém ti, da si me klical, da si od mojih duhov zahteval rešitve iz zapora in da si že tedaj, ko sem pogasil ognjiček v tvoji pristavi, moral zapaziti, kakó moja pomoč ne deluje z najmanjšimi pomočki kakor pomoč mojih podložnih duhov. Jaz sem mogočen duh, in sled mojih stopinj se na široko pozná slično moji móči. Govóri dalje! —

— Mislim, da sem izpovedal že vse. —

— To vse? Veliko preveč je za jedno ubogo dušo, toda ni vse. Svojo Cvetáno ljubiš takó iskreno, da si v nocojšnji sanji samó za jeden poljubek na nje ustnice hotel iti v gotovo smrt, dasi te je starček svaril. Ta ljubezen te pa ni óvirala, da si tudi nocoj, ne v sanji nego bedèč, z lahkomiselnim samoljubjem netil ljubezen vdóvi Ljudmili: v tem gorkem srci, katero se še ni zacelilo za žalostjo po ljubljenem móži, katerega si tam v Monaku s sleparsko igro umoril. Kolik hudodelnik si, če misliš, da je rahlo, globokočuteče žensko srce igrišče za moško prešérnost? Ti si iskro zanetil, in kdo sedaj pogasí požar, ki pali to nesrečno srce? Ona je v svoji nekročenî strasti vsa prevzeta od ljubezni; danes te pričakuje na dom in skoro pred oltarjem. In kaj je storila ravnokar? Neomejena ljubezen do tebe je zamorila materinsko ljubezen, in Ljudmila je odpravila tisti zadržek, ki je bil morda na poti vajinemu zakonu. Poglej zopet skozi moje naóčnike! Tam vidiš v siromašni sobi ubožne hiše tisto dete, katero si nekoč videl, kakó se je v zdravem spanji nasmihalo líki angeljček, in odsev tega zdravega veselja je dičil lica zadovoljne matere. Sedaj pa dete spí nevzdravno spanje, in lica so bleda in otrpla. Ljudmila pa v topi brezupnosti gleda na účinek svoje strasti. Kakó bodeš odgovarjal za to žensko? —

— Prosim, gospod, s povzdignjenimi rokami, prizanesite mi! Toliko udarcev ne prebijem! —

— Miruj, prijatelj! To še ni tvoj sodni dan. Živci so ti zdravi in prebijejo lahko še kaj več. Samó še jedno reč morava urediti, potlej pa odvijem tezalnico . . . Od Ljudmile smem prestopiti k Cvetáni — k polpozabljeni nevesti. Morda še pomniš, kakó si za svato-

vanja sedel na peči, kakó si se zmuznil za Cvetáno v nje sobo, kakó je takrat glas póčil med svati, da si utonil, in kakó je gospod Peter Pavlič ugledal tvoje lice med vrati za Cvetánino glavo. Mož je bil že prej ves razburjen od bolečine v nogi, od vina, jeze, strahú, in pretila mu je že srčna kap. Ko pa uzrè tvoje togotno lice, prevzame ga grozna misel, kakor bi mu bil ti sam z onega svetá prišel očitati, da te je umoril. Nenadejani strah je možá podrl, srčna kap ga je prizadela. To je resnica, ali sodni spisi govoré drugače . . . Morda se še spominjaš, da se je Peter Pavlič nasrkal vina do velike mere in da se je Cvetána od svatovske mize in sáma potrudila v kuhinjo po čašico črne kave za žénina. Tolikanj nenavadna postrežnost nevestina pri svatovskem obedu je vzbudila občo pozornost. Kava je žéninu prav teknila, ko so si svatje silno razdraženi pravili bridke resnice; in ko jo je popil, zgrudil se je čez malo trenutkov. Nekaj je ostalo na dnú čaše. V tistem ostanku so potlej sodni veščaki našli strup. Zasedovalo se je dalje in izteknila se je v Cvetánini spalnici oprezno skrita tikvica takovega strupa, kakeršen se je zasledil na dnú kavine čaše. Tista tikvica je bila zavita v popirnat odtržek, na katerem je bil obrisek iz tvoje roke. Sodnik je potlej preiskoval tudi na tvojem dômu, in tam se je pokazalo, da se óni odtržek natanko ujema z ostankom nariska, najdenega v tvoji delavni sobi. To je bil načrt za popravo strešja pri Cvetánini pristavi ob Sotli, in ti si ga svojeróčno podpisal tri dni pred poroko Cvetánino s Petrom Pavličem. Veščaki, kakor vés, nezmotni učenjaki, izrekli so, da je tisti strup pruska kislina (acidum hydrocyanatum), ki je také huda, da često učini hipno smrt, in soglasno so povedali svoje mnenje, da so našli sled in duh pruske kislina v žéninovem telesi in da je mož umrl, ker se mu je zaudal ta strup. Umevno je potemtakem, da je Cvetána obtožena umora svojega možá in da si ti obtožen udeležbe pri tem hudodelstvu. Javni tožitelj bode, držèč se kazenskega zakonika, zahteval za oba smrtno kazen, in če se porotniki uverijo, da sta kriva, obsodi sodišče na vajino smrt. —

— Gospod, oprostite mi slovesni izrek, da nisem podal nikakovega strupa. To je vse zgolj kovarstvo. Prav tisti načrt, podpisan šele tri dni pred Cvetánino poroko, mora izpričati mojo in Cvetánino nedolžnost. V zadnjih treh dneh ni bilo nobenega občevanja več med mojim in Cvetáninim domom, in ko sem se jaz odpeljal z dôma proti Savi, ležal je ves načrt na moji mizi cel in nepretrgan. Spletke proti Cvetáni in proti meni so se osnovale in zvršile tisto noč ali v jutru po Pavličevi smrti. Strup so drugi vsuli v katerikoli ostanek kavine

gošče, steklenic-tikvic je najti v vseh starejših hišah, in v odprti delavni sobi mojega stanovanja je vsakdo lahko odtrgal kos očito na mizi ležečega načrta, saj je bilo tisto noč po máterini smrti tudi na mojem dômu vse v neredu; znani Pavličevi sorodniki so pa gotovo tudi prišli kropit mojo mater. —

— Verjamem, ker sam to vém. Toda, prijatelj, sodišče tega ne vé in da bi verjelo, treba je trdnih dokazov. Zatorej moraš ti sam stopiti iz svojega skrivališča in pred sodišče, da neustrašeno razodeneš resnico in osvetliš kovarstvo sebi sovražne obitelji. —

Samorad pogleda Abadona nekamo bojzljivo, kakor bi se upiral njega nasvetu, in pravi:

— Nerad nosim k sodišču svoj vrat; vender pojdem, ako bode treba. Kakó pa se brani Cvetána? —

Abadon se očito razsrdi: — To je prava človeška ljubezen! Ni še dolgo, odkar so tvoje besede Cvetáni darovale vse tvoje življenje, vsak utrip tvojega srca; rofile so se, da greš zánjo v ogenj in smrt. Prazne besede! Sedaj, ko ji tvoje pričanje pri sodišči vrne nedolžnost in pošteno ime, sedaj, ko gré za nje življenje, sedaj, ko vpričo sodišča utegneš tudi sam sebe oprati grozne sumnje; sedaj se malodušno upiraš in nje mlado, nedolžno življenje izpostavljaš smrti, samó da si ohraniš mršavo svoje bitje, dasi ti je potlej vse žive dni nositi na čelu obsodbo zaradi zavratnega umora! In drzneš se celó vprašati, kakó se ubožica zagovarja! —

— Ne zamerite, gospod! To je bilo samó prvo moje čustvo. Sploh sem takó zmeden, da ne morem več preudarno govoriti. Oprostite, če vam povém, da nisem strašljivec in da sem že gledal smrti v oči. Saj sem se že dvakrat dvoboril z nabitimi samokresi. —

— Res ne govoriš preudarno. Ako bi bil jaz človek — mladenič — in bi ljubil žensko, kakeršna je Cvetána, izvestno bi se sramoval, molčé zatajevati svojo ljubezen, dočim poudarjam srčnost, izkazano v surovem dvobojskem igranju . . . Vender poslušaj dalje. Cvetána je v ječi in se zagovarja primerno svojemu položaju. Od začetka se je branila z iskreno resničnostjo duše, kateri je tuja vsa zloba. Samotnost v ječi, strah, da se ji prisodi smrtna kazen, nedostatek spretnega tolažnika in prigovarjanje pristranskih ljudi, vse to vkupe neugodno vpliva na neizkušeno mlado žensko, kateri značaj še ni utrjen. Sedaj bega med neobčutnostjo in obupom ter se odločuje, ali naj po nasvetu kratkovidnežev prizná očitano hudodelstvo, da si hlinéč resnico in kes morda otmé življenje in nemara še kdáj doseže pomilostitev, ali naj po glasu svoje vesti pretrpi smrt ali dosmrtno ječo kakor

mučenica za resnico in nedolžnost svojo. Zapuščena sirota sedaj omahuje med lažjô in resnico, med prostovoljno sramoto, katera ji morda reši to časno življenje, omadeževano za vse žive dni, in med neprostovoljno sramoto, prisojeno ji samó po človeški pravici, katera ji pa zagotovi v zameno za kratke dni zemeljskega življenja nerazkaljeno radost in večno opravičbo ónkraj groba. Zli duhovi nadlegujejo in zavajajo to rahlo dušo, in če Cvetána obupa o zmagi resnice in pravice, onda je izgubljena in napósled prizná vse, česar jo dolžé. —

— Ni možno, gospod, da bi zašla od steze vestí in pravice! —

— Sevéda, ker sedaj nimate več tistih tezalnic, katere so nekdanj rabili proti ljudem bolj krepkih in topih čutnic in še bolj topih nrvstvenih nazorov! Cvetána pa je rahločutna, blaga ženska v cvetoči mladosti, vzgojena ob bogastvu za življenje med omikano družbo in za bodočnost brez gmotnih skrbij. Nikoli ni mislila na življenske težave, na sovraštvo, na prevare in kovarstvo, na hudodelstvo, ječo in smrtno kazen. Nje sedanji položaj je mnogo hujši od nekdanje torture. V svoji samotnosti muči sama sebe do obupa, in ta muka omami človeka kakor vrtoglavica. Vrtoglav človek v omotici sam izpusti trdno svoje držalo, da se pogrezne v prepad, ko bi bil rešen, ako bi mirno mižal in se krepko držal z rokami. Omotica mu je tolikanj neznosna, da gré rajši v gotovo smrt, nego bi čakal počasne rešitve. Cvetána v neznosni duševni muki tudi utegne izpustiti držalo resnice in vestí, samó da se reši te muke, čim prej tem rajši. Nje usoda je naglo odločena, ako prizná, česar jo dolžé. In če ji je prebiti smrtno kazen, v sedanjem stanji bode želela rajši prej umreti nego pozneje . . . Ti, junak, iskal si zaradi manjše muke smrti v savskih valovih; sedaj pa pričakuješ, da bode rahlodušna, šibka ženska v hujši sili srčnejša od tebe! O človek, o mož! —

— Pojdem, gospod, k obravnavi; toda prosim vas, idite z menoj, bodite mi zagovornik! —

— Vaše zakonike pač poznam bolje nego vaši sodniki in zagovorniki. Zagovarjati pa ne smem, ker nisem vpisan v imenik zagovornikov. Toda berem ti v očéh, da želiš prav za prav, naj grem jaz namesto tebe k obravnavi. —

— Oh, prosim vas, gospod, s povzdignjenimi rokami, bodite moj namestnik! Kar vém jaz, véste tudi vi; tudi vam je znano še mnogo drugega, kar bi bilo na korist meni in Cvetáni. Vas tudi nobeno vprašanje ne bode spravilo v zadrego. V zahvalo vam dam . . . —

— Kaj daš, siromak? Saj nimaš ničesar, kar bi ti ne mogel slobodno vzeti; vender pojdem namesto tebe k obravnavi. —

— Kakó storite to, ali brez mene? —

— Ne prav brez tebe, vendar porabim samó slabšo polovico tvoje osebe. Izpolnila bodeva pogodbo, katero sva nekoč dogovorila v višavah nad Italijo. Pri obravnavi potrebujem tvojega obličja, tvojega jezika, sploh tvojega života, ker morajo sodniki videti, da stojiš ti pred njimi. Tačas bodeš ti slobodna duša brez telesa in radoval se bodeš slásti nadzemeljskih duhov. Jaz pa bodem nosil in ščitil človeško tvojo kožo, ne da bi je izročil tvojim sodnikom. —

— Doklej bode to trajalo? —

— Začne se takoj, če dovoliš. Treba je čim prej Cvetáno potolažiti in poučiti. Učinek bode gotovo uspešen, ker bode mislila, da govoriš ti ž njo. Prestane pa tvoje breztelesje tudi v malo dneh. Ako sta oproščena, vrnem ti to krhko tvorivo, katero zovete život, še tisti dan na tvojem dômu in ti hkrati izročim Cvetáno nedolžno in nad vse veselo. Ali če nista oproščena, kaj potlej? Tebi brez težave oddam tvoje teló nekje v Ameriki ali v Afriki, kjer te ne doseže roka človeške pravice. Cvetáne pa ne morem nikamor premkniti, ker nimam oblasti do nje, dokler je čista nje duša. —

— Pregovorite jo ali rešite jo proti nje volji! Ko bode združena z menoj, iz vsega srca vas zahvali za ta blagodušni čin. —

— Pregovoriti obsojenko, da se odtegne prisojeni kazni, ali celó, da se sedaj odtegne izvršitvi smrtne kazni in vstopu v večno življenje samó zató, da nekoliko časa pozneje nemara v grehoti ostavi to ničevo življenje in se pogrezne v večno trpljenje, to bi bila velika zavédba nedolžne duše! Če pa jo otmem proti nje volji, bilo bi to veliko hudodelstvo. Sicer sem že rekel, da je brez nje volje ne morem oteti, dokler ji je duša nedolžna. Zatorej je nje rešitev negotova reč. —

— Ako je va m negotova, onda mi je obupati. —

— Pa pustiva Cvetánino rešitev. Za namestek dobiš vdovo Ljudmilo brez težav. —

— Nikar se ne šalite, gospod, z mojo bedo! Domotožje me tolikanj prevzemlje, in prva ljubezen se ponavlja takó silno, da bi dal vse za Cvetánino rešitev. —

— Zopet te gnusne, prazne besede! Kaj moreš dati? . . . Pač, nekaj pravic imaš do Cvetáne. Če mi jih prepustiš, deloval bodem lože. Torej premisli in odločil! Pojde pa težko brez greha in hudodelstva. —

— Ustopam vam vse svoje pravice do Cvetáne, da mi jo le privédate prosto in na varno mesto. —

— Ali mi torej dovoliš, da pomandram duševno nedolžnost tvoje Cvetáne, samó da jo otmem kazni in jo privêdem k tebi na varno mesto? Dobro preudari! —

— Gospod, meni se kár vrtí v glavi! —

— Saj se ne mudí. Volja ti je prosta, premisli in potlej odgovóri. —

Samorad se zamisli . . . Zrakoplov se nese pod nebom dalje, in Samorad gleda pod seboj lepo svojo domovino, svoj dvorec in Cvetánin gradič v lepoti jasnega jutra; vidi tudi znano jetnišnico, v kateri obupava Cvetána. Zdi se mu celó, da jo vidi na klopi visokoobzidanega dvora, toda prav je ne more razločiti, ker ji je glava sklonjena. Napósled izusti Samorad s tresočim glasom:

— Mogočni gospod, ravnajte milo z menoj in s Cvetáno! Ustopam vam svoje pravice, kakor sem rekel. —

— Dobro torej! Ako bode Cvetána obsojena, dobim jo v svojo oblast, pogubivši nedolžnost nje duše, in rešim jo vse kazni tega svetá, naj moram razdrobiti ovire bodisi zločinoma. Potlej privêdem tebi, obsojenemu hudodelniku, grešno, obsojeno hudodelko. To se zgodí v Ameriki deset dnij po obravnavi. —

Abadon se obrne in zamrmrá polglasno: — To je prava, zmagovita ljubezen! Zvršiti se smé hudodelstvo, zamoriti ljubljeni duši cvet nedolžnosti, samó da samec doseže svojo samico! Res globoko si padel, zarod človeški! —

Potem se obrne k Samoradu, rekoč: — Vse je gotovo in dogovorjeno, samó daj mi še život! —

Abadon iztegne roko. Samorada hudo zabolí, po vseh udih, ali hipno prestane bolečina. Vpraša, kaj pomeni ta bol, pa več ne čuje svojega glasú. Zrakoplov naglo odhaja in se manjša. V njem se vidi jedino Samoradov život; ta je pa nem in negiben za želje svojega lastnika. —

(Dalje prihodnjíč.)

Jasnemu nebu.

Jasni nebeški obòk,
Lepa je tvoja milina,
Čárobna tvoja modrina,
Jasni nebeški obòk.

Méni podoba se zdiš
V sanje, nad zémľjo vneséue,
Duše sladkó zatopljéne
Méni podoba se zdiš.

Miroljub.

Pogubni malik svetá.

Spisal dr. Simon Šubic, profesor na vseučilišči v Gradci.

(Dalje.)

VI. Na Martu.

Nz tvojih poročil,« reče Sokrat, »vidim, da bode Zemljane še dolgo dolgo časa tepla šiba božja, predno dosežejo tisto srečno življenje, kakeršno uživajo, ne vém že, od kdaj, prebivalci na sosednem planetu Martu. Škoda, ako bi ti ga tukaj opisoval s prazno besedo. Tam leži še vedno tisti nebeški kamen ali aeorolit, kateri je padel na Zemljo pri Egospotami v mojem rojstvenem letu. Bodi nama voz do Martovega svetá, ki se ondu na nebu prijazno leskeče v rdečkastem svitu.«

Toliko da Sokrat izpregovori, že sediva na veliki, črnkasti skali, podobni železni rudi, ki leti z nama takó hitro po vsemirji, da se kár iskre praše okolo naju. Oziraje se na Zemljo, vidim je čimdalje več, dokler ne ugledam cele polkrogle. Ali je bil to razgled! Ves svet okolo tečajev je bil odet z ledom in snegom, druga plan pa je bila večinoma pokrita z morjem in razkosano kopnino, katere je bilo veliko več na severni strani nego na južni. Hitro so mi izginila manjša in večja mesta, izginile vsakeršne reke; velika jezera in manjša morja niso bila videti večja nego modre lise ali vodotoki. Suha zemlja, nekoliko v rjavkasti, nekoliko v zelenkasti obleki, bila je videti, kakor bi vsa razdrapana plavala po sinji planoti velikega morja! Tedaj pa so se dvignili oblaki z Zemlje, prepregli obnebjje in zakrili Zemeljski planet z belo odejo. Čim bolj se je zaradi večje razdalje manjšala Zemlja, tem bolj belkasta je prihajala nje krogla.

Ko dreviva mimo Lune, izpreminja se vse; Luna kaže nekakšno pusto in skalno Zemeljsko lice, Zemlja pa plava po obnebjji kakor velikanska luna. Začetskoma se razliva od nje nekova mesečna svetloba; čim bolj pa se odpeljavava, tem bolj se krči nje obseg in tem bolj se gosti nje svit.

Toliko da se nekoliko zagledam v rdečkasti Martov sij, ki se nama navidezno približuje iz nebeških prostorov, že me vzbudi Sokrat, rekši: »Sedaj se ozri nazaj na Zemljo!«

Ozrem se. Kje pa je? Oh, tam-le, todá takó je majhna, da ni videti večja, nego se vidi z Zemlje zgodnja danica. In svetila se je Zemlja z vso svetlobo svojo, združeno v jedni točki, takó živo, kakor

se najlepše sveti Venera na Zemlji, skoro ko mine mrak po solnčnem zatonu. Iz mojega rojstvenega planéta se je naredila lepa zvezda.

»Sedaj pa pazi na Marta in njega obnebje; skoro bodeva pri njem.«

Pogledam proti Martu in ostrmim. »Pa ne da bi me bil zavédel?« vzkliknem ves iznenádejan, »ne zdí se mi, da bi bil to nov svet; do malega vidim tisto lice, kakeršno mi je kazala Zemlja, predno se mi je skrila za oblaki!«

»Noč je, in temà te moti; razloček spoznaš nekoliko pozneje, ko stopi solnce na obzorje. V tem pa porabi čas in ozri se po Martovem obnebji.«

»Kaj je to? Ti si bil in ostaneš šaljivec! Sedaj vidim še natančneje, da bi me rad zmotil. Ali nisva zopet nad Zemljo? Kaj pa da ne! Glej, tam na severni stráni stojé kriva kola ali véliki voz, tam proti jugu Jakopova palica; nad nama pa se razteza Rimska cesta. To je zgolj tisto nebó, kakor je na Zemlji.«

»Le počasi,« reče Sokrat. »Ondu je lahka meglica, tjà poglej!«

Pogledam, kàr se prikaže prijazna lunica izza megle na jutranji stráni.

»Sedaj pa se ozri še proti večeru; tudi ondu se razbegava ponočna megla Martovega nebá.«

»Kaj, ali ne stojí tam za megleno razpoko druga lunica? Res je, ščip je, ona pa je ob krajci. Kàj takega pa res nikoli ni videti na Zemlji!«

Dočim strmim v lunici in njiju sijaj, dviga se solnce na vzhodu. Ne mine še dobro jutranja zora, že razliva solnce sámo svoje žarke po vsem obzorji.

»Rekel sem, da ne sodi prehitro,« méni Sokrat. »Kaj pa sedaj praviš, če primerjaš ta svet staroznani Zemlji?«

»Oj, to ni moj ródni svet, to se précej vidi! Res, tam okolo tečajev je vse zmrzlo kakor na Zemlji, na tečajih pa vidim prosto morje. Pa ne, da bi tudi Mart imel svoje? Saj seza ogromna večina ledú in snegá tja po tisti stráni, kamor seza suha zemlja najdelj od polutnika.«

Resnično, to ni Zemlja, to je nov svet! Prijazni solnčni svit mi razkazuje Martovo obličje, in lože, nego stojèč na Zemlji pred slikano mapo, razločujem sléharne posamičnosti. Pod mano se razprostirajo morja in kopnine, otoki in jezera, zemeljske in morske ožine, snežniki in ledeniki. Najbolj pa se ločita Mart in Zemlja v tem, da sta kopnina in morje razdeljeni do cela drugače. Suha zemlja na Martu ni

razdrapana takó silovito, niti takó razcepljena v polotoke kakor na Zemlji. Na Martu se razprostira suha zemlja v podobi širokega pasú ob sredi Martove krogle. Na severno stran seza nekoliko dalje od polutnika, vendar ne popolnoma celi dve tretjini vse razdalje od severnega tečaja. Sredozemeljski Martov pas leží torej iz večine pod najgorkejšim solncem. Površje tega pasú prerezujejo semtertjá mogočni morski toki, kateri držé vsi razven jednega, gredočega vzporedno s polutnikom, počez preko pasú suhe zemlje, takó da se vežejo ž njimi vode severnega in južnega velikega morja.

Spoznalo je moje okó, da ni laž, ampak resnica, kar nam je na Zemlji v Martovo mapo narisal Schiaparelli, sloveči zvezdoznanec v Milanu. —

V Martovem ozračji se nama užgè voz od hitrosti in drgnjenja. Najino sedalo, meteoriška skala, spomni se nekdanjega svojega žiga, izpremeni se v utrinek in se razpoči, da se na vse kraje zaprašé iskre od nje.

»Nama, neizgornima duhovoma, ogenj ne škoduje,« dé Sokrat. »Vse bode po volji, akó nama le stari moj bog Zen podelí vidno teló, martovčansko obleko, tebi pa še posebe dar, da bodeš umel tukajšnji jezik!«

V tistem hipu se tudi že izpremeniva v vidna človeka. Zdajci vidim, da se nama nekaj bliža po zraku: zračna ladja je. Martovčani na ladji naju ugledajo, in hipoma jih pet zletí proti nama. Kakor amerianski orel kondor, ki zgrabi, vzdigne in odnese po zraku ovco ali zver, takisto naju zgrabita dva neznanó močna možá, Ikar in Dedal, vsak po jednega, in naju odneseta v ladjo, ki plava v tem času mirno dalje po zraku.

»No, pozdravljen nam, prijatelj! Dolgo časa smo te pogrešali.« Takó nagovori Sokrata krmar na ladji, ko spozná svojega starega znanca in prijatelja. »Povedal nam bodeš kaj več, kadar utegnemo, sedaj pa se mudí.«

Po meni ni vprašal nihče, dovòlj jim je bilo, da je dejal Sokrat: »Továriša priporočam izredni gostoljubnosti vaši.« Prijazno so se ozrli náme in prikimali.

»Spodobilo bi se,« reče Sokratov prijatelj, »da bi vama takoj postregli s toplo kopeljo, toda oprostita, dobita jo šele na tleh. Nas priganja namreč sedaj druga skrb. Dolgo smo pazili na utrinjavke, sedaj je pa ravno pred vama jedna švignila' mimo ladje; nekaj drobiža smo ujeli, večji aeorolit pa je treščil na tlà, dobro, da vémo, kam. Le pojdimo pónj.«

Ni še izgovoril, že se je obrnila ladja pod njega krmilom in hitela proti tlòm, tjà, kamor je padel aerolit. V tem pripoveduje Sokrat, kar vé o tem aerolitu. Pravil je, da je padel nekdanj pri Egos-potami na Zemljo. Ondu se je tolikanj silno zarinil med skalovje, da ga nikakor ni bilo môči najti. Ko ga je od svojega nekdanjega bogá Zena izprosil za voz, da bi se midva prepeljala na Mart, našel ga je, toda od silnega tlaka se mu je ob kraji prirasla Zemeljska skala, takó da se je velik kos te skale odtrgal z aerolitom, ko ga je izpulil iz tal.

»Ali bode to veselje,« reče Martovčan, »kaj takega še ni bilo na Martu! Če je takó, in porok nam je tvoja beseda, gledali bomo na Martu skupaj združene prstí treh svetov: aerolit ali kos razdejanega svetá iz visokih prostorov, odlomek skale, kakor praviš, sosednega planéta Zemlje, in tikoma teh tujih tvarin tudi prst in tvarine našega domačega planéta Marta.«

Približujé se tlòm, nisem se mogel nagledati prekrasne krajine na široko razprostrtem suhem kotu med velikanskima morskima tokoma. Koliko prijaznejše lice mi je kazalo Martovo površje od ónega suhe Zemlje! Ves ta kraj — Sokrat ga je imenoval Novo Peloponezijo — ni imel ničesar óne divje romantike, kateri se čudijo Zemljani v Švici. Tù ne vidiš snežnikov, niti sivoskalnih strmin in le malo ne previsokih in tudi ne robotih gorá, obraslih z lesom; vidiš pa dosti vodá in mnogo rek po zelenih dolinah. Dosti je ravnega plodnega polja, katero mejí ne prebregovit svet. Kjer so večji bistri studenci in večje reke, vidiš vse polno vrtov z obilim šadjem in po njih prijazna selišča. Teh pa je toliko skupaj kakor skoro nikjer na našem domačem svetu. To morajo biti srečni prebivalci, zakaj lepo obdelane njive se širijo okolo selišč. Za rodovitim poljem, na katerem lahka sapa pripogiblje bogato klasje, stojé po ravnini in bližnjih bregovih bukovi in smrečji gozdi, na solnčnih goricah pa rase trta.

Vsega zamaknjenega v ta rajski prizor me vzdrami Sokratov klic: »Stopimo z ladje! Tam vidiš óna Martovčana, ki sta naju prej ujela v ptičji obleki.«

Res sta zletela z drugimi tovariši tjà, kamor je padel aerolit. Sedaj migata z rokami in naju vabita, naj gremo za njimi. Ko dospéva do njih, stojé kakor straža okolo razsutega kamena. »Hitro, hitro, podvizajte se!« Res je bilo treba hiteti; večji kosovi aerolitovi so bili še takó razgreti, da se je kàr kadilo od njih, dasi so precèj globoko tičali v tleh.

Vprašam se natihoma, kaj sedaj. Ali ne bodo pozvali k takó imenitnemu prikazu učenega geologa? Ko takó premišljujem, ukaže

krmar naše ladje, naj mu postavijo mizico in prinesó z ladje risála in česar je še treba. Nató zabeleži vse, kar se mu zdí zanimljivega o aerolitu, nama pa reče: »Če nerada počakata konca mojih poslov z aerolitom, pa stopita v bližnje selo, da kaj dobita. Ti Sokrat, véš, da pri nas ni treba obosa, brez katerega, kakor si pripovedoval, na Zemlji še duša ne pride iz lepa v večnost!«

Ko se krmar takó pošali, pogleda me Sokrat, češ, ali odideva ali ostaneva. »Saj véš, da nisem lačen na telesi kakor ti ne,« odgovorim mu; »vedi pa takisto, da se ne ganem, predno ne pozvem vsega, kjerkoli bi bilo pozvedeti kaj novega na tem planetu.«

Zdajci pristopijo óni trije možjé, ki so se prej ločili od nas. Prvi s perutnicami pod levo pázduho prinese v desnici cel šop živih ptičev, katere je nalovil, frčé po zraku. Drugi z nekakšno puško preko rámen drží zajcu podobno žival v rokah, zraven njega pa teka prav naš domači pes, ki verno gleda na plen svojega gospoda in miga z repom. Tretji nosi čez ráme na drogu mrežo, pod desno pázduho pa podolgast ribiški sodec poln rib. To vidéč, velí krmar, naj gré še jeden po dobrega vina na bližnjo gorico v národno klet; tukaj da je ključ, naj le preskrbí dosti starine. Vinógradnik z bližnje gorice pristopi, vzame ključ, opaše si obleko s perutnicami, pa kár sfrčí in naravnost na gorico. »Sedaj pa vama ni treba nikamor,« reče krmar, »kuhar na ladji bode skoro pripravil toliko, da se okrepečata.«

Nató velí továrišu, naj mu prinese drobnogled in ga postavi na mizo, da bi na aerolitiškem pesku in prahu ogledoval to, česar ne more spoznati prosto okó.

Marljiveje bi pri nas na Zemlji razven denarja ne pobirali ničesar, nego so Martovčani nabirali razbite kosce aerolitove in njega prah. Krmar jih je bil videl že mnogo, ali nikdar ni znal, odkod se je pripodil aerolit; sedaj pa je védel, da sta tukaj združena dva aerolita: svetovni in Zemeljski. Izmed večjih kosov so se dali kaj lahko razločiti óni, ki so došli iz vsemirja, in tisti, ki so se utrgali od Zemeljske skale. Dasi se je le-tá nekoliko osmodila, vender sva s Sokratom dobro védela, kaj prihaja od Zemlje in kaj ne. Tudi krmar in njega továriš sta dobro poznala svetovni drobiž, Zemeljskih tvarin pa nista imela nikoli takó blizu pred seboj. »Kolikokrat,« dejal je krmar, »premišljala sva in se menila, da ima Zemlja bržkone nekaj enakih tvarin kakor Mart. Toda kaj prazno ugibanje — tukaj so pristopile tvarine sámel!«

Ostanki Zemeljske skale, ki se je bila razpočila šele v ozračji Martovem ali pa takrat, ko je padla na tlá, bili so v notranjem telesi

še také neizpremenjeni, da je krmar kàr hitro védel povedati, na katerem hribu se dobiva tisto kamenje na Martu. Zdajci se spusti jeden tovarišev v ptičji obleki v zrak in naravnost na tisti hrib, pobere kamen in ga také hitro prinese na ogled, da v tem še aerolita nismo utegnili pregledati na vse strani. Da povem resnico: Martov kamen je bil čez in čez takšen, kakor bi bil šel pónj na Zemljo in bi ga bil ulomil od tiste skale.

Ko stopimo k aerolitu vesoljnih svetov, reče krmar, da je kàj takega Martovčanom dobro znano, in obeta, da nama pokaže jednake aerolite, katere hranijo v svojih muzejih. »Dokazalo nam je natančno preiskovanje na proste oči, z mikroskopom in kemiškim razkrojem, da nima aerolit nikdar v sebi prvine, kakeršne bi ne imel Mart, in da sta v njega truplu vedno nad dve tretjini Martovih prvin. Vse to pa priča, da so si svetovi, bližnji in daljni, vsi sorodni po svojih prvinah in tvarinah.«

»Meteorno kamenje,« nadaljuje krmar, »ki pada iz utrinjavk na Mart, ni drugega nego ostanek razbitih svetov. S takimi je napolnjeno vsemirje, po katerem plavamo s svojim osolnčjem. Aeroliti nam torej kažejo, da se prvine Martove in Zemeljske ne dobivajo samó po planetih našega osolnčja, nego tudi po drugih solnčnih krdelih, ki so oddaljena na lučne veke. Vse tiste tvarinske moči, ki ustvarjajo rednost in lepoto našega svetá, vse se dobivajo tudi po svetovih ónkraj osolnčja. Porok temu so premnogi kristali, katere smo dobivali po notranjem telesi aerolitov. Kdor ne verjame, pristopi naj k mikroskopu. Tukaj pa odbijem vpricho vas kos starega aerolita, ki je pri Egospotami padel izpod neba; prah, sósebno tega, ki prihaja iz srednje razpoke, dam pod mikroskop. Mnogo kristalov je videti, le poglej!»

»Res da jih vidim take, kakeršni so óni na odlomku kamena, prinešenega z gore. In še nekaj drugih je videti — kaj pa so ti jako svetli in simetriški kristalci?«

Krmar pogleda in se začudi, rekoč: »To je prav, da vaju lahko slučajno prepričam, odkod prihajajo demanti, katere ogledujemo tukaj. Znano je nam, ki smo vajeni raziskovati tvarine aerolitov, da so v njih razven drugih kristalov tudi demanti. Iz teh nahajališč in iz težav, ponarejati demante, prepričali so se prirodoslovci, da je demantovo stvarjenje združeno z rojstvom in koncem svetov! Zakaj tista ogromna vročina, bodisi ob njih porodu, bodisi ob njih konci, kadar so vsakeršne tvarine v silnem ognji, izčistila je ogljik; óni orjaški tlak globoko pod tlémi pa ga je stiskal také silno, da se je ohladeli ogljik

zgodil in uledil. — Vam, pričam o izviru in propasti nekdanjega vašega svetá, pa bodi večni pokoj v našem muzeji!»

Rekši spravi aerolite varno v skrinjico.

»Prirodoslovje sicer ni moja stvar,« povzame Sokrat, »iskal sem le pojmov lepote in modrosti in vsega, kar je resnično in pravično. Toda prepričal sem se, da je red prvi zakon, na katerega se opirajo vse kreposti človeške. Domišljam si torej o vaših prirodnih močéh, katere izvršujejo, kakor smo ravnokar slišali, svoj posel zvesto v najstrašnejših dóbah, da ostajajo vedno in povsod zveste služabnice svojega namena, katerega jim je naložil Stvarnik od veka do veka. Kje dobiš posla, da bi še ob pogubi ne pozabil svojih dolžnostij!«

»Redstvo je zakon združevanja atomov ali najmanjših — po naših mislih nerazdelnih — prvinskih trohic tukaj na Martu. In glej, jednako redstvo ti razodevajo prvine kjersibodi na svetovih v brezkončni dalji, in razodevale so jih, kakor nam pričajo tuji aeroliti, pred tisoč in tisoč milijoni leti, takrat ko so bili ti aeroliti še združeni s svojim svetom, kakor je Martovo skalovje združeno s svojim. Isto redstvo prirodnega delovanja se ti oznanja povsod. Ali ne hiti priroda, kakor bi ne mogla čakati pomladi, že pozimi delati ledenih cvetic po oknih v naših sobah? Kakor bi se ji sanjalo o rajskih slikah prihodnjega rastlinstva, katero obrodi spomladi! Jedine skrivnostne moči, ki silijo prirodo na Martu in — kakor vé povedati Sokrat — tudi na Zemlji k umetnim prirodninam, morajo se pojavljati po vseh drugih svetovih. Torej ni drugače možno, nego da ima prirodino delovanje, nje učinkovanje in porajanje bodisi rastočih, živih ali neživih stvarij, povsod sorodne in toli jednake oblike, kolikor dopušča dotično razmerje toplote, luči in ozračja tistega svetá. Torej ni dvojiti, da bi se vsak svet ne odičil z vsakeršnimi rednimi oblikami žitja, kadar doseže stanje, primerno porajanju.«

»Rdečica me oblije vsekdar,« izpregovori Sokrat, »kadarkoli se spomnim, kakó drzno smo svoje dni zahtevali na Zemlji, naj bi bil Zen vse, kar je na nebu in na Zemlji, ustvaril zaradi človeka in njegovega svetá. Žarečemu solncu ni bilo drugega posla nego ogrevati in obsevati Zemljo, Luna ni bila drugega nego ponočna svetilka, svetle zvezde pa so bile ustvarjene samó zato, da so dičile nebó in razveljevale človeško srce!«

Potolažim ga, rekoč: »Vam starim Grkom ni bilo kaj zameriti takih mislij! V tistih dneh še niste védeli, kákšna podoba je Zemlji; vam je bila Zemlja plošča, plavajoča na brezkončnem morji. Kaj malo móž jo je jelo spoznavati za to, kar je, za okrogel svet. Do-

mišljali pa so si najizobraženejši národje, razven nekaterih vaših modrijanov, da sloní Zemlja na velikanski kornjači ali na hrbtu velikana Atlanta! Saj še ni dolgo temu, kar so celó učenjaki sploh verjeli Aristotelu, kateri je naklonil Zemlji mirno stališče sredi nebá. Sram bi pa moralo biti po pravici omikanih naslednikov Kopernikovih, kateri je prvi rešil čast in vrednost božjega stvarstva. Spoznal je Kopernik, da Zemlja ni drugega nego majhna podružnica obširnega osolnčja. Sedaj pa vé vsakdo, kdor se ne brani vednosti, da je Zemlja, takisto Mart, vsak planet záse, le trohica prahú proti veličastnim zunanjim svetovom in solncem.«

»Kaj,« začudi se krmar, »ali je mogoče, da celó v poznih Sokratovih dneh Zemljani še niso spoznali stvarstva? Kakó pa, da ste se takó zamudili? Mi na Martu bi celó več ne pomnili, kdaj se je to razjasnilo pri nas; pred koliko in koliko stotisoč ali milijonov naših let so Martovčani spoznali stvarstvo, tega bi nihče ne védel, da nimamo posebne knjige ‚Svetovne Vesti‘, ki nam je sveta zaradi svoje starosti.«

»Ker se ravno dotikamo svetoznanstva, prosim, oprostite mi, da vprašam, kakó merite čas na Martu?«

»Vsak Martov obhod okolo solnca,« odgovorí krmar, »imenujemo leto. Martovo leto šteje $668\frac{1}{3}$ dnij. Dan na Martu je dolg 24 Zemeljskih ur in 39 minut. Da se ne motiš v pojmi, ki so morda vam Zemljanom menj znani, naj pristavim, da pride Mart vsako svoje leto jedenkrat okolo solnca in da se zavrtí vsak svoj dan jedenkrat okolo samega sebe ali okolo svoje osí. — Solnčni sij delí dan na dvoje: na noč in na svetlobo ali dan v ožjem zmyslu. Povprek jemljemo oba dela jednako dolgo. Póldne ali beli dan od solnčnega vzhoda do zapada ob jednakonočji delimo na deset Martovih ur.«

Rekši seže v žep in potegne iz njega uro, rekoč: »Poglej, sedaj ravno mine tretja ura denašnjega belega dné.« — Kaj ugledam na kazalu? Po večjem krogu nad števílkami stojé naša Lunina znamenja: Lunin srp, prvi krajec, ščip, zadnji krajec in mlaj. »Kaj pa pomenijo ta znamenja?«

Krmar pokaže na bližnjo Martovo luno, rekoč: »Glej tam-le lunico; kar ti kaže tukaj kazalec, to vidiš, če pogledaš na lunico. Kaj ne, prvi krajec je? Pri nas je vsakdo izza mlada takó vaje izpreminom lunine svetlobe, da mu pri jasnem obnebjí nikdar ni treba pogledati na uro: lunica na nebu ga spremlja, najsi gré, kamor hoče, in nosi za njim časovno in dnevno mero zanesljiveje, nego ti jo nanzanja žepna ura, katero kaj rada zadene ta ali óna napaka v kolesji.

Lunine ure pa ni treba nikdar popravljati; gré ti dan za dnevom, leto za letom po enakem svojem zakonu, odkar pomnijo Martovčani.«

»Ustrežeš mi,« odgovorim radovedno, »ako izpregovoriš o tem zakonu. Glej, na Zemlji se hvalijo zvezdoznanci, da poznajo pravi zakon gibanju vseh svetov, ker vedó natanko preračunjati mrak in druge prikaze. Večina učenjakov si celó domišlja, da se jim razodevajo skrivnosti, kakó so se planetje porodili iz solnca. Ta domišljija je znana kot Kant-Laplacova ideja ali teorija. Prvotna plinova krogla orjaškega solnca, ki se je začetkom stvarjenja našega osolnčja raztezala tjá ónkraj Neptunovih mejá, vrtela se je, kakor trdé, hitreje in hitreje. Narastala je brzina metu in ž njo tudi sredobežna moč tolikanj, da se je nad polutnikom utrgal s solnčnega telesa plinov pas. Le-tá se razdrobí na več kosov, ki se pookroglijo. Ščasoma se te kroglice združijo v večjo kroglo, in to je porod plinovega planéta. Planetje se gibljejo po tisti stráni kakor njih máterina solnčna krogla in se vrté jednako hitro kakor solnčno površje tam, kjer so se ločili od njega. Potem se krčita novi planet in solnce; vsak posebe zmanjša svojo kroglo. Končno se popolnoma ločita, in vsak plava záse po vesoljnem prostoru. — Da se res godí kaj takega ob porodu planetov, to pričajo posebni poskusi. V pripravi tekočini, v kateri obvisí na sredi krogla olja, vrté to oljnato kroglo okolo nje osí čimdalje hitreje, dokler sredobežna moč od nje ne odtrga pasú, ki razpade v kosce in kroglice. Torej, pravijo, potrjuje poskus, kar uči teorija. Ali Martova bližnja lunica, imenovana Phobus, dela jim res veliko preglavico. Nje tek namreč nasprotuje tej teoriji, ker se celó trikrat hitreje vrtí okolo Marta nego Mart okrog svoje osí! Torej jim je lunica Phobus grozna upornica, ki pretí podreti nauk Kant-Laplacov.«

»Prav je takó,« pristavi krmar, »naj jih Phobus le opominja njih zmote! Takšen v resnici ni porod planetov, nikakor ne! Ali na Zemlji zvezdoznanci ne poznajo planéta Saturna in mogočnih krogov okolo njega? Kadar bodo umeli, kaj so ti krogi in kaj pomenijo njih razpoke, takrat pač spoznajo resnični porod planetov, ako ga ne spoznajo že prej. No, morda se pogovoriva kesneje še kaj več o tem.«

»Zdí se mi, da umejete vi Martovčani marsikaj bolje o stvarstvu nego mi na Zemlji! Kaj pa vam je znano o starosti planetov, in sicer o starosti Marta in Zemlje? Radoveden sem, ali se vaše znanje ujema z našim. Nam je dokazoval A. Ritter, da se solnce dandanes še vedno močneje razgreva, ker se krčí; površne plasti namreč pritiskajo na spodaj ležeče, in takó rase toplota. Nje je toliko, da se je komaj peti del izžariva po vesoljnem prostoru, ostanek pa čimdalje bolj

ogreva solnčno teló. To bode trajalo, dokler ne prestane skrčevanje. Potem nastopi ohlajanje, kakor se je godilo in se še godí na Zemlji. Vzpričo takega skrčevanja se skrajša solnčni premer vsako leto za 92 metrov. Ko se je Zemlja porodila iz solnca, tedaj se je solnčno teló zadevalo ob Zemljo. Sedaj se je pa že tolikanj skrčilo, da se mu je površje odtegnilo od Zemlje malone za 20 milijonov milj. Iz navedenega letnega skrčevanja in iz te razdalje je preračunjal Ritter, da se je Zemlja pred 48 milijoni leti porodila iz solnca! Najmenj 48 milijonov let šteje torej Zemlja; pozná se ji pa starki tudi na zgrbančenem obrazu nje silna starost. Po enakem računu bi bilo vašemu Martu že nad 53 milijonov let.«

Nató reče krmar: »Sokrat je po svoji zemeljski smrti obhodil veliko svetov do Stvarnikovega prestola; predno ti razodenem svoje znanje, mika me slišati, kaj vé on o starosti svetov. Ti, Sokrat, nisi samó videl toliko velikih mest in tujih národov, kakor so se hvalili Homerovi očaki, užival si celó srečo in veselje, da si ogledoval stvarjajočega Bogá, ondu v silni razdalji, kjer se iz káosa pokončanih svetov porajajo novi svetovi. — Kaj si tam slišal o starosti svetov, kaj o starosti Zemlje in Marta?«

»Z Zenom nisva izpregovorila ni besedice o tej stvári,« odgovorí Sokrat. »Bog ne pozná starosti — njemu je sedanjost vse, kar je bilo, kar je in kar bode.«

»Kaj pa,« vprašam sedaj jaz, »ali sta se morda z nebeškim ključarjem, s svetim Petrom, kaj menila o tem?«

»Tega ne; zvédel sem pa od njega, da je bil svoje dni preprost ribič in da se razven s svojim poslom — ključí do nebeških vrat ne mirujejo nikdar — ne bavi z ničemer takó rad kakor s spomini na tiste srečne dni, ko sta on in njega gospod Bog potovala po zemlji. Kar povedati ne more, kakó dobro mu dé to, kar je takrat storil dobrega svojim bližnjikom. Ničesar ti torej ne vé m naznaniti o starosti svetov; toda če ti je prav, pa povej ti, krmar, kaj véste na Martu o starosti svojega in našega svetá.«

Krmar odgovorí: »Mart šteje naših 50 milijonov in Zemlja naših 56 milijonov let.«

»Evo ti!« vzklikne Sokrat, »takšni ste matematiki! Vé m, zakaj se ne ujemajo vaši računi. Ko sem iskal pojmov lepote, pravice, resnici in drugim krepostim, kolikokrat sem pač zabredel! Okolnosti, vzroki, učinki in nazori vsak po svojem izpreminjajo misli o jedni in tisti stvári, da se našemu duhu malone nikoli ne razjasní pravo notranje bitje. Pri vaših računih pa tudi brez pojmov ne dobite podlage, da

bi se opirali nánjo, torej nič ložjega, nego da se zmotite, posnemaje okolnosti po svojih računih. Kdor pa zida na kóličkaj drugačno podlago, sklepa povsem drugače.«

Sokrat še ne zvrší svojega modrovanja, ko zapazim, da krmar rahlo zakliče: »Hermes, ali je vse pripravljeno?«

»Radostno ju bodo vzprejeli,« slóve odgovor.

Sedaj pristopi krmar, rekoč: »Oprostita, telefoniral sem srenjskemu očetu, da je prijatelj Sokrat s továrišem med nami. Odgovorivši vaju je pozdravil v svoji občini in naznanil, da sta občinska in njegova gósta, dokler vama bode drago. Pričakuje, da prideta z nami k njemu na obed. Zajedno vama naznanja, da ima Sokrat s svojim továrišem vred staro svojo pravico, katero je užival že prej, kadarkoli se je mudil na Martu, pravico, da smé po vseh národnih društvih in zavodih, po vseh národnih gostilnah in skladiščih ustrezati sléharnim potrebam svojim. Naprošena sta tudi, da vzprejmeta iz mojih rók vsak svojo nakaznico, kateri se pozneje pilepita vajini fotografiji. Ničesar ne sumnjata, da vaju misli kdo zalezovati: prosta sta na vse kraje, pri vsakem poslu, kakor so prosti vsi Martovčani, ali ker sta tujca, nič ne škodi, ako bodeta srčno priporočena posebni naklonjenosti in gostoljubnosti vseh prebivalcev. Izvolita si, kar vama je ljubše, ali se odpeljemo z vodno ladjo po morji ali pa z zračno po višini; leteli ne bodemo, ker še nista vajena. Priporočam pa,« nadaljuje proti Sokratu, »da bi se peljali po zraku; veslal bodem takó, da bode tvoj továriš, ki še ne pozná poljá na Martu, lahko hitro ogledoval, kakó imamo obdelana polja in kakó razdelujemo stanovališča in selišča po svojih vrtéh.«

Vsi stopimo torej na zrakoplov, ki se dvigne kakor rahlo plovèč ptič visoko proti solncu. Ponudijo mi razpetega platna proti solncu, ali bolj vročega solнца smo vajeni na Zemlji, in razgled je takó lep, da si ne želim nobene strehe. Kakšna krasota povsod! »Tukaj nekoliko počijmo, ako je mogoče,« rečem krmarju, »rad bi se ozrl po vsem obzorji, meni neznanem.« Zdajci se dvigne ladja više. »Dobro.« Že se mi odpira brezmejna, nekoliko hribovita pokrajina. Samó proti severni stráni jo po nekod zapira nevisoko hribovje, proti jugu pa se širi do morja, in razgled seza po morji do sinjega nebá. Prešinejo me neizrečna čustva brezkončne prirode, obhaja me zavest skrivnega veličastnega bitja, katero vlada po vseh svétovih z večnimi svojimi zakoni ter ohranja vse te nepopisne krasote!

»Ali naj si ogledamo naše kraje tudi bliže?« vpraša krmar. Nezmožen govoriti samó prikiňam. Zrakoplov se približa tlóm. To niso

več óne paše tam na vzvišeni planjavi, kjer smo prej počivali; čim dalje rodovitejše njive, lepši travniki se vrsté pred nami, med večjim poljem pa zelené posamični gozdiči. Po mejah ob njivah je vse zasajeno s sadnim drevjem. Ali kakšno drevje je to! Bodisi bukovje, smrečje ali druga listovina in sadje — vse je tolikanj višje nego na zemlji, da povsod iščem gozda pod gozdom! In glej ondu, kamor se bližamo, valovito širjavo na primorji! Kakó idiliško so po nji razdeljene vasi! Prelepi vrtovi se dotikajo vrtov, poslopje pa se nikjer ne naslanja ob sosedovo, nego bele hiše gledajo posamič iz zelenih vrtov. In kakó snažna so vsa pota med pohištvu in vrtovi! Zraven pa je vsa naselbina do cela preprežena z bistrimi studenci, vodotoki in vodami. To je izvestno bogata dežela! Dvojiti ni, da bi ne živeli tukaj srečnejši ljudje nego na Zemlji!

(Dalje prihodajič.)

Drobne pesmi.

I
Ti lilija nadzemesko čista,
Odsév nebeškega krasú!
Na tebe ni še pala slana,
In piš osúl ti ni cvetu . . .

Vprašal nisem, če me ljubiš,
Vprašal te ne bom nikdár;
Nem upiram pôgled váte,
Nemo nosim v srci žar.

Zamán ljubezen moja,
Zamán je za vselèj;
In vender ljubim tebe
Srčneje še ko prej.

Razvela mi je nada v srci,
Zveneti morala je spet;
V usode knjige sklep je pisan,
Za méne ni pomládni cvet!

2.
Daleč v sivomračnem gozdu
Skrito rase diven cvet . . .
Tajna je ljubezen moja,
Čar, nikomur razodet.

3.
Srcé mi več ne upa,
Srcé ne koperní;
In vender še gorkeje
Za tebe mi gori.

Željé in nade méni
Uničil je vihár;
Ljubezni pa ne more
Zatreti mi nikdár!

Rádinski.

O pomenu naših krajevnih imen.

Sestavil Evgen Lah.

(Dalje.)

IV.

oda pustimo nekdanje ekonomne in vprašajmo se rajši, kakšne so bile nekdanje rastline in kaj vse se je pridelalo?

Imele so že takrat korenine in stebila, o čemer nam pričajo vasi *Veliki* in *Mali Koren*, *Podkoren*, *Korenika* in *Steblo*.

Njive niso bile vedno le čiste njive, travniki tudi ne čisti travniki; časih se je zmotil med nje kak grm (vasi *Grm* in *Grmole*). Toda teh grmov so se takoj okoristili; rezali so si palice (vas *Palčje*), ki so jih rabili za različne namene. Jednega teh namenov nam pa označuje vas *Butoraj*, rabili so jih namreč za butare, drugega pa zvemo, če pomislimo na leskovko. Na zemlji ni nedostajalo trnja. O tem nam pričajo kraji *Veliki* in *Mali Trn*, *Trnje*, *Trnovo*, *Trnovec*, *Trnovica*, *Trnovče* in *Trnjava* in koj ob kranjski meji kār cel gozd trnja *Trnovski gozd*. Tudi osata in plevla je moralo biti dosti, sicer bi ne bilo treba toliko trebiti in čistiti (*Trebnje*, *Trebče* in *Trebivnik*, *Trebelevo* in *Trebelno*).

Najvažnejši poljski pridelek je bilo gotovo že takrat žito, le s tem razločkom, da niso poznali še toliko vrst. Znana ji m je bila pač pšenica (vasi *Pševo* in *Pšenična polica*), oves (*Ovsiše*) in ajda (*Ajdovica*).

Od travnikov so dobivali travo (vas na Kočevskem), s katero so gotovo že takrat krmili svojo živino. Kosili so pa tudi že dvakrat in so prav redno že takrat imenovali jedno košnjo senó, drugo otavo, kar prav jasno kažejo kraji *Senuše*, *Senožet* in *Senožče* na jedni, *Otave*, *Otavica* in *Otavnica* na drugi strani.

Poznati so morali pa tudi že prosó, sicer bi ne bili jedli še kaše (vas *Kašca*).

Ajda in kaša, kje pa je zelje? Saj pravi vender že Vodnik:

»Na žgancih tropine, pa kislega zelja
Bob, kaša vse mine, ko pridem od dela.«

Saj je tudi kranjsko zelje jedno najiminenitnejših, kar bi gotovo ne bilo, da nima za sabo starodavne minulosti. Iz tega umovanja in iz te zadrege nas rešita vasi *Zelno* in *Zelnik*. Kar je Kastorju Poluks, to je zelju repa. Tudi kranjska repa sloví, sósebnó óna iz loške in kranjske okolice. Da je tudi repa že poljski veteran za Kranjsko,

to nam svedočijo vasi *Repče*, *Repnje* in *Reparje*. Krompir sevéda še ni bil znan, ker se je na Kranjskem kakor povsod drugje udomačil šele pozno. Priljubljeni in zelo razširjeni prikuhi sta grah in fižol, sósebnó fižol. Fižol še sicer ni bil znan po vseh vrstah, poznali so ga pa sploh vendar že, takó tudi grah. Treba mi je le opozarjati na vasi *Grahovo* in *Češnovec*. Fižolu in še marsičemu drugemu se dobro priléga čebula; tudi na to so že mislili naši praktični pradedje; le poglejmo vasi *Čepulje* in *Cvibolj*. K svinjini spada hren, v kisu je pa dobra primaka. Zakaj bi ga tedaj tudi ne bili poznali (*Hrenovice*). Jagode so poznali že vsakovrstne: navadne rdeče jagode, maline, robide in borovnice. Kdor ne verjame, naj pomisli na *Jagodnik*, *Malence*, *Malinšek*, *Malenski vrh*, *Robidnico* in *Borovnico*.

Prašiče so jako pridno pitali z bučami (*Bučka*, *Velika* in *Mala Bučna vas*).

Botaniki so bili še zelo slabi. Mimo naštetih poljskih pridelkov, katere so sevéda poznali tudi v cvetji, če so hoteli rabiti njih sad, poznali so le še rožo, koprivo, bršljan, praprot, bičje in trst. Saj o tem se moramo prepričati, če pomislimo na kraje *Rožnik*, *Rožni vrh*, *Rožni Pah*, *Rožno polje*, *Koprivnik*, *Bršlin*, *Praprot*, *Praprotno*, *Prapreče*, *Praprotno polico*, *Praprotno brdo*, *Bičje*, *Biško vas* in *Trstenik*. To so pa že koj védeli, da nobena cvetica dolgo ne traja, da kmalu zvene in usahne. Tega nas spominjata vasi *Venuše* in *Vevče*.

To se jim mora tedaj reči, praktični so bili naši ljudje. Le-tó, kar jim je donášalo kakeršnekoli koristi, poznali so in rabili, kar jim je pa škodovalo, to so trebili in pokončavali. Kar pa na njih življenje ni vplivalo neposredno, kar jim ni moglo niti koristiti niti škodovati, za to se niso menili.

Slišali smo že, da so bili naši Kranjci jako praktični zoologi in botaniki, v teoriji pa so bili jako slabi ali vsaj zelo nedostatni. Toda kaj jim je bilo te tudi treba? Saj takrat še ni bilo govora o znanstvu, poskusih, najdbah in zistemih!

Tretja prirodoslovna stroka je rudinstvo. Oglejmo si še to, morebiti dobimo tú vse drugačno razmerje. Glej ga, premetenca! Tudi tukaj se je oziral po tem, kar mu je donášalo trajne koristi, ne pa po minljivem in dostikrat tudi varajočem blesku, uprav po pregovoru, da ni vse zlató, kar se sveti.

Kjer je bilo toliko pečin, strmin, gočin i. t. d., tam je morala nehoté vsakega človeka v oči zboosti skala, tam je moralo biti dosti kamenja. »Čemú je prirodi toliko kamenja? Nji sámí ga je preveč, meni pa tudi dela napotje. Kaj, ko bi se ga nekoliko, vsaj kar ga je preveč,

vzelo prirodi in morda porabilo záse?« Takó nekako je modroval, in ni bilo treba dolgih pomislekov, ker iznajde jo bistra glava in méní: »Ta bode najbolj prava. Sezidam si hišo od kamenja, ta bode še najtrdnéjša« (prej so imeli namreč lesene). Zdjaci je bilo tù vse potrebno gradivo: pesek, šuta, ilovica, apno, opeka i. t. d. (vasi *Peščenik*, *Šutna*, *Ilovka*, *Ilova gora*, *Zgornji* in *Spodnji Aplenik*, *Apnenik*, *Staro Apno*, *Cegelnica* in *Cegovnica*) Nastale so cele kamenite vasi: *Kamen*, *Kamne*, *Kamenje*, *Zgornja* in *Spodnja Kamnica*, *Kamna vas* in *Kamna gorica*, nastalo je kamenito mesto *Kamník*.

Jedna najkoristnejših, recimo najkoristnejša ruda je železo, uporabna za stotine različnih koristnih namenov, boljša in koristnejša od vseh dragocenih rud. To so védeli že Rimljani, odkod sicer pregovor: »Ferro nocentius aurum«; to so pa védeli tudi naši ljudje, ki so nje korist hvaležno priznavali in nji na čast krstili *Železno*, *Železnik* in *Železnike*. Pravijo, da so začeli zidati železnice šele v našem stoletji. Ne verjamem: naši ljudje poznajo *Železnico* neki že od pamtiveka; verjetno, morebiti tudi resnično, premeteni so bili zadosti. Znano je, da se po Kranjskem močno kuha oglje; gotovo pa se Kranjci s tem poslom ukvarjajo že dolgo; tega nas spominjata vasi *Voglje* in *Zavoglje*. Ko še ni bilo vžigalic, zažigali so Kranjci svoje historiške pipice s kremenom in gobo. Še dandanes konservativni starci s svojim kresilom, kremenom in gobo niso takó redki in ne živé samó v *Kremeníku* in *Kremeníci*, ampak po vsem Kranjskem.

Svoje dni je morala biti po Kranjskem jako živahna trgovina s smolo. Še rajni Jurčič nam v svojem »Desetem bratu« pripoveduje o tem, ko govori o originalnem smolarji, o ónem Kerjavlji, ki je hudiča presekal in kozi puščal. Morda je to zadnji ostanek iz smolnatih časov, ko so imeli svoj *Smolník* in svojo *Smolino vas*. Da so morali za naše kotlarje važni baker tudi že nekđaj poznati, priča vas *Bakerc*.

Za žlahtne rude še niso imeli toliko pojma, poznali so jih le bolj iz pravljíc. Da so jih pa vender že poznali vsaj po imeni, dokazujejo vasi *Opale*, *Srebrniče*, *Zlatník*, *Zlatna* in *Zlati rep*.

(Dalje prihodujič.)

† JOŽEF CIMPERMAN.

Slovenski narod je dne 5. m. m. zopet izgubil jednega svojih najodličnejših sinov, moža, čegar delovanje obseza več nego četrstoletja, pisatelja in pesnika, čegar ime se blesti na odličnem mestu v književni zgodovini, plemenitega trpina, čegar visokega duha ni mogla ukloniti nobena, niti najbridkejša beda — izgubil je svojega *Jožefa Cimpermana*. Odveč bi bilo poudarjati, kaj je bil pokojnik naši književnosti, saj je naš list leta 1890. priobčil doslej najtočnejši popis o njega delovanju in življenju; sveta dolžnost pa se nam vidi, da se danes žalnega srca spominjamo dragega prijatelja, ki je ostal zvest „Ljubljanskemu Zvonu“ v vsi dobi, kar izhaja, prijatelja, ki je, lahko rečemo, v poslednjih letih delal in živel samó zánj! Odpri katerikoli letnik našega lista, povsod čitaš njega proizvode, dovršene po vsebini in obliki, povsod opažaš mimo tega večšo roko pokojnikovo, ki je izredno vestno skrbel za tehniško popolnost našega lista. »Ljubljanski Zvon« žaluje po svojem sotrudniku, žaluje po pesniku-učitelju, ki je vzgajal in vzgojil do malega vse mlajše pesnike naše, žaluje naposled po korektorji, s katerim se ponaša le malokateri list! . . .

Razven soneta, ki ga priobčujemo spodaj, Cimperman ni ostavil natisnjenih proizvodov. Mnogo je snoval poslednje čase, kakor nam je pripovedoval v prijateljskih razgovorih, imel pripravljene mnogo tvarine za novo vrsto sonetov, katerim je posvetil že nekaj let skoro vse svoje pesniško delovanje — vse načrte je vzel s seboj v grob, on, pesnik po božji milosti, ki bi bil lahko še tolikanj bogatil leposlovno književnost slovensko! . . .

Večen spomin njega veliki, njega plemeniti duši, lahka mu zemlja domača!

Fruntelj

Satura.

33.

Počasi venec pesmij rase mojih,
Ker naše tare jih nezloge slana
In je ljubezen družna poteptana
Med strastnim hrupom v bedonosnih bojih.

Ne hvalim, kakor starci, dnij nekdanjih,
Da so bili slovenstvu »zlata dóba«,
Saj pomnim dókaj mrzkega prepira.

Spominjam klavern lepših dnij se svojih,
Ko truma bratovski smo bili zbrana,
Za prebujenje národno užgana,
Čebele, ne osé v sovražnih rojih.

A kdor po znakih sodil bi zunanjih,
Desetkrat hujša dnij je naših zlóba,
Ki malo zida in tem več podira.

† Jožef Cimperman.

Jožef Cimperman. (Po fotografiji Jož. Armiča v Ljubljani.)

Jara gospôda.

Povest. Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.

VI.

obrega pol leta pozneje je grobeljski župnik v nedeljo zjutraj med prvo mašo z lece oklical prvič, drugič in tretjič gospoda Andreja Vrbanoja in gospodičino Ančiko Kračino ter povabil vsakogar, ki bi védel o zadržku namerjanega zakona, da se zglaší v postavljenem obroku.

Ta novica je udarila poslušalcem siloviteje na uhó nego evangelij o poslednji sodbi; vse je bilo presenečeno, gospôda in kmetski ljudje; samó Matižarjeva Katra, ki je sléharo nedeljo klečala ob stranski izpovednici in bila zamaknjena jedino v pobožnost in v pokoro grehov svojih, ni se menila za lahni šum, ki je nastal po cerkvi. Ko je odšel župnik z lece in se opravljal v zakristiji za sv. mašo, stikalo je vse glave in šepetalo. Davkarjevim trem gospodičinam, sedečim v klopi pred oltarjem, zastajala je sapa, toda napele so ustna, češ: »To smo že védele — kaj pravega dobí!« Poštar in poštarica sta se pogledovala, kakor bi jima trebalo zdajci odpraviti trgovinskega ministra z »extra-pošto«; oba grobeljska trgovca, ki sta prihajala v cerkev navadno tedaj, ko je župnik završeval svojo propoved, in sta potem le pazno poslušala oklice in oznanila, zmožna sta bila v prvem trenutku samó jedne misli: »Kje bode kupoval?« ali takoj sta lažnivo zatrjevala drug drugemu: »Oh, to sem že davno védel!« — Notarjeva gospá, katera je imela svoj sedež pod leco med dvema kmetskima gospodinjama, ni mogla najti v svoji molitveni knjigi začetka sv. maše in je brskala zadi med litanijami; najrajši pa bi bila ušla domóv vzbudit soproga, zakaj Valentin je bil len, ni hodil k maši in je spal, dokler ni moral v pisarno. Da Vrbanoja in Ančike danes ni bilo v cerkvi, to je umevno, saj tisti po krajevni navadi ne gré v cerkev, kogar »mečejo z lece«; adjunkt Pavel pa tudi ni bil vsakonedeljski obiskovalec, in prav danes so ga radovedneži pogrešali. Učitelj, ki je oskrboval službo organistovsko, razgovarjal se je takó živahno s svojimi pevkami o najnovjšem dogodku, da je pozabil pedalov, ko je pozvonil zvonček ob zakristiji, oznanjajoč mašnikov pristop, ali tudi to je bilo brez pomena, zakaj cerkvenikov pomočnik, ki je vlekel mehove, šepetal je, pozabivši svoj posel, vedno še z davčnim eksekutorjem, kateremu je bila naloga peti bas v cerkvenem zboru. Med

kmetskim ljudstvom po cerkvi pa je šlo od ust do ust: »Oh, ta Ančika, ta ima srečo!« — »Ta Krača, ta jo zadene!« — »No, sedaj bode pa še bolj vihal svoj nos!« — »Škrijce si bode napravil!« — »Od samega bogastva ne bode védel, kje bi se popraskal, kadar ga zasrbí!« — »I kaj, bogastvo? Šteti bode moral, šteti; saj je dolžan tisti Ančiki!« — »Pa pri sodišči — tam bode opravil, kar bode hotel; jaz bi se ne pravdal ž njim, če bi imel sto prič!« — »Béži, béži, še menj bode opravil! Škrijc je škrijc — tlačil bode Kračo, samó zato, da bode lepše videti!«

Takó je šumelo od ust do ust, od ušesa do ušesa, in šele ko so po naporu cerkvenikovega pomočnika zapele orglje, poleglo se je šepetanje. Po končani maši pa je hitela govornica z ljudmi na vse štiri strani. —

Adjunkt Pavel je čakal, da dobí svojo kavo. S kavo vred mu je prinesla strežnica tudi najnovejšo novico o sodnikovi zaroki. Kakor v občé ni bil vajen govoriti s strežnico več, nego je bilo neizogibno treba, takó tudi danes ni črhnil besedice, ampak pazno je vlival kavo na sladkor v čaši. Stoprav, ko je dekla odšla, pogledal je po golih stenah svoje sobe, na umazana tlà, potem se ozrl na pajčevine v kotu nad pečjó in nató, smodko užigajoč, stopil k oknu, kjer je imel razgled na dôkaj širo ravan, po kateri se je vil med sivim vrbovjem in košatimi jeseni majhen potok. Zadi je vstajalo zeleno gorovje, prostrano in valovito; tù in tam so se z obrastenih brd lesketale bele stene posamičnih hiš. Prizor je bil lep, in jutranje solnce ga je še bolj krasilo.

Pavel pa je le nekoliko trenutkov gledal prijazna sela, ki so se mu v solnčnem odsvitu smijala takó ljubko.

»Tù jeden dom, tam zopet drug, tù žena in otroci, tam zopet prav takó!« — To je izustil skoro glasno. »In sedaj ta Vrbanoj!« pristavil je nehoté. Obrnil se je od okna in nejevoljno bacnil par neosnaženih čevljev izpod nog.

»Zavidam mu je ne, te — te Ančike!«

To je še mislil, ko je pil svojo kavo. Nekamo jezno je postavil čašo na mizo.

»In pa — da nikomur ni zinil besedice!« To mu je sedaj najbolj vrelo po glavi, ko se je odpravljaj z dóma.

V pisarno prišedši, najde pismo Vrbanajevo, v katerem mu sodnik nanzanja, da ima za nekaj tednov dopust in da njemu izroča uradno nadomeščanje. Ko se zvečer oglasi pri Krači, tudi Ančike ne vidi ondu; odšla je bila v mesto in za nekaj tednov se vrne s potovanja — soproga

sodnikova. Takó so zvédeli vsi naši znanci, pijoči nocoj pri Krači na zdravje in srečen zakon óbeh zaročencev.

Umevno je, da se je skrivàj mnogo šepetalo, ugibalo in zabavljalo; kadar pa je izprožil kdo napitnico, oblizano in nališpano po visokozvenečih frazah o iskrenem častitanji in prijateljstvu, vpilo je vse križem: »Živela!« in: »Mnogaja leta!«

Očeta Krače ni bilo domá, odpeljal se je k poroki, katera bi se zvršila drugi dan; Minče pa je po očetovem in ženinovem naročilu točil vino zastonj, kolikor ga je hotela gospódska soba, hlapcem in vaškim fantom pa je postavil polno vedro na dvorišče.

VII.

Pozno je bilo, ko sta se vračala Pavel in Valentin domóv. Za njima so iz odprtega okna Kračine krčme hrumeli neubrani glasovi divjega zbora, ki je mučil nocoj že tretjič »Zagorske zvonove«, tam iz nasprotne dobrave, kjer so odšli po stranskih stezah grobeljski fantje v sosedno vas, pa je odmevalo njih ukanje.

Pavel in Valentin ves dan nista bila skupaj in zvečer v krčmi se tudi nista mogla izgovoriti o denšnjem dogodku, takó važnem za grobeljsko družbo; vedno je bil kakov sosed vmes z vprašanji in opomnjami.

Sedaj sta bila samá.

»Kaj praviš ti?« vpraša prvi Valentin.

»Radoveden sem, kaj ti meniš!« izogne se Pavel.

»Bedastoča — največja. bedastoča! Le ne vé, kam se je zagledal! V tiste črne oči, v ta tanki život? Vrag ga vzemi, ako bi ne dobil ženske s temi svojstvi in poleg tega vsega drugega, česar je treba takemu móžu. O denarji ne govorim — on je, kar se tiče potrebščin, oskromen mož in se bode vedno ravnal po razmerji, kakeršno vzmore, ampak ženske izobrazbe je treba! Kaj bode s to neumno púnico, ki se je naučila pisati in čitati za silo, ki sešteje nekaj števil, kadar jih je treba napisati s kredo na vrata, ki ti zná prinesti dobro spenjeno pivo, češ, da je vselej sveže, kadar se ji natakanje posreči; ki pa pozná vsaj v mislih vse tiste javne in skrivne grehe teh krčmarskih beznic, po katerih se moramo klatiti, ako hočemo govoriti drug z drugim — kaj bode s táko ženo?«

»Kdo bi trdil, da taka žena ne more osrečiti možá, kakeršen je Vrbanoj?«

Pavel je dejal to nekamo lahkomiselnó, samó da je nasprotoval prijatelju, ki se je bil nenavadno razgrel.

»Ti tega sam ne veruješ — sicer bi —«

»No, kaj bi sicer?« hití Pavel.

»Sicer bi jo bil ti prej vzel nego Vrbanoj!« končá razburjeni Valentin.

Njegov tovariš se posiljeno nasmehne — na ta argument mu ni bilo najti hitrega in odločnega odgovora. Obstaneta na mostu, ki se tû vzpenja nad potokom, šumečim v globokem jarku pod njim. Lunini žarki se odsvitajo iz belih pen, ki se gosté dôli med razjedenim kamenjem.

»Da sem odkritosrčen, dragi moj,« zine zdajci Pavel, »moram reči, da bi mi bila ta deklica všeč; zakaj tudi ne? Toda — takó — kàr za ljubezen! Za ženo bi je ne maral!«

»No, vender!« deje notar malone zadovoljno. »In zató pritrđiš tudi ti, da je ukrenil Vrbanoj nekaj prav neumnega, nekaj, kar je odločilno zánj in za vso njegovo prihodnjost! In kakor sodim, ne bode to korak k sreči njegovi!«

»Zakaj bi ne bil?«

»Pomisli, Vrbanoj ne bode vedno sodnik tû pri nas, in njega Ančika tudi ne bode vedno taka lepa vitka deklica, katero poljubiti mora biti posebna slast. Golobje življenje med štirimi stenami prestande — morda že takoj! Andrej brez dvojbe še avanzira; svetovalec bode, morda pride še više; v večjih mestih bode služboval, in tam mu bode treba ožje družabne dotike s kolegi, vrstniki in njih družinami: kakó bodo gledali to neveščo točajko, ki do tedaj že izgubi vse, kar ima sedaj lepega in prikupnega: mladost in črne oči, šegavost in vitko rast, ki pa se ne bode znala obračati na desno ali levo in ne bode védela odgovora, kadar bodo skrite pušice letele nánjo v družbi, katera je ne bode štela jednakopravne po izobrazbi, bodisi splošni, bodisi samó družabni.«

»Napačno sodiš, dragi moj!« zine Pavel nekamo živo; »koliko jih poznaš tudi ti takih ženâ, ki kàr naravnost na laž postavljajo tvoje modrovanje. Mlada žena je zmožna vsake izobrazbe; taka bode, kakeršno si vzgojiš!«

»Ako me ljubi! Ako me takó ljubi, kakor sanjamo mi časih o ženski ljubezni, in če ji je poleg ljubezni, katera mora biti čista, brez vsakega egojzma, vcepljena v srce kal tistega ponosa — — —«

»No — kakšnega?« zasmeje se Pavel na glas, ko Valentin nekoliko prestande, ne da bi končal stavka. »Menda si pri konci s svojim modrovanjem?« pristavi ironično.

»Imenuj óni ponoš, kakor ga hočeš, samosvest, vzgojo, nrvnost —«

»Čakaj, pomagam ti!« deje Pavel smehoma; »imenujem ga kal tistega pravega ženstva, katerega iščemo takó zaman!«

»Prav praviš!« pritegne Valentin resno. Našel ni izraza pojmu, kateri je pa vendar še obema, dasi sta ga imenovala, plaval nekamo temno pred očmi.

Bila sta že pred notarjevim stanovanjem.

»Ne jézi se! — Videl bodeš, kakó imenitna gospá bode še ta Ančika! Škoda — sedaj je ne smemo več objemati!« deje adjunkt kinično.

»Ti bi jo sedaj morda še rajši nego prej!« pravi Valentin nekoliko nezadovoljno, »in to menda navzlic svoji izborni teoriji o vzgoji ženâ po njih soprogih!«

»Spat pojdi spat, Tinče, in tiho hódi po stopnicah — petelin bode skoro pel!« pravi adjunkt smehoma in krene proti svojemu stanovanju.

(Dalje prihodnjíc.)

Pridi zopet, čas pomládi!

Mojega srcá gredica,
 Mnog sí že pognala cvet;
 Do cvetice zdaj cvetica,
 Kdaj prikljije bujno spet?
 Zima je zaméla tudi
 Srčni moj odcvéli vrt;
 Mórda, seme dróbnó, v grudi
 Mrzli zaduší te smrt?

Zunaj divno mladoletje
 Severov odgnal je piš,
 Le po steklih rase cvetje
 V oknih zameténih hiš.
 Pridi zopet, čas pomládi,
 In ovenčaj hrib in dol,
 Pesmij v srci mi nasádi,
 Raja mu prinési pol!

y.

O slovenskih in nemških čitankah na naših srednjih šolah.

(Dalje.)

Vse Sketove »čitanke« so že izšle izza »Navoda o pouku gimnazijskem« (»Instructionen für den Unterricht an den Gymnasien.« I. Anschluss an die Verordnung vom 26. Mai 1884, Z. 10128, 304 str. vel. osmerke.) Zategadelj se je postavil g. izdajatelj na jedino pravo in možno stališče, poudarjajoč že v prvi izdaji čitanke za V. in VI. razred srednjih šol, da pravila, ki se podajajo za nemški pouk v omenjenem navodu, veljajo v glavnih potezah tudi za jezik slovenski.

Vsak drug pot bi bil kriv. Naučno ministerstvo v »instrukcijah« za nijeden deželni jezik avstrijski ni izdalo posebnih napotkov, samó za nemščino jih je; tej pa je odmerilo jako določno in točno meje in poti. Kaj je torej preostalo drugega i skupščinam i pojedincem, kateri so se bavili s preustrojitvijo učnih načrtov za druge deželne jezike, nego da so si prikrojili mutatis mutandis ministerska določila o nemškem pouku (na m. r. str. 71.—104.).

II. Nemške čitanke in instrukcije.

Odslej je sestavljalcem nemških in obtorej tudi slovenskih čitank precëj trdno odkazan pot. Da je to že jako velika pridobitev, prizná mi vsakdo, ki vé, po kakó raznolikih in mnogovrstnih načelih in načrtih so se sestavljale nemške čitanke. O kaki jednovitnosti ni bilo nì govora, in do sporazumljenja ni bilo nič upanja. Organizacijskemu načrtu (»Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen.« 1849.) je bilo glavno vodilo, da bodi čitanka vezilo med posamičnimi učnimi predmeti, in odpravijo naj se iz nje jezikovne in stvarne težkoče, ki bi ovirale razumevanje vzprejetih beril; čitanka naj vse druge predmete spopolnjuje, oživlja in pogloblja. Toda proti tej enciklopedistiki srednješolskih čitank so se dvignili protivniki, trdeč, naj čitanke uvajajo učence v domače slovstvo in naj tedaj vzprejemljejo samó taka berila, katera ali sama pripadajo domačemu slovstvu ali pa se ga tesno dostajejo. O takih in enakih zmerih in nazorih so živahno razpravljali Nemci po časopisih, v predgovorih i. t. d. In da ta borba in to tekmovanje ni našlo pri nas primerne odziva in posnemanja, vzrok je samó beda in siročina našega slovstva, o kateri smo govorili že zgoraj. Naših čitank izdajateljem se ni bilo bati nikakeršne konkurencije, a zbok tega tudi ni bilo nikakeršnega napredka.

Vse subjektivno ugibanje in samovoljno ukrepanje o načrtih, po katerih naj se snujejo nemške in tedaj tudi drugojezične čitanke, pa so podrla

naučnega ministerstva navodila o nemškem pouku na gimnazijah. Ne da bi priporočala te ali óne vrste, tega ali ónega izdajatelja čitanke, vender jasno in rezko določujejo zvrho in namen nemškim čitankam, in sicer za vsako učno stopinjo posebe; kakor rdeča nit se pojavlja v vseh določilih o nemškem štivu vodilna misel, da njega značaj bodi formalen. Ta težnja se poudarja vedno in vedno, za spodnje gimnazijalke celó izključljivo. Pod zaglavjem »Lecture« (namreč na spodnji gimnaziji, gl. na m. r. str. 79.) čitaš:

»Nemško štivo na gimnaziji ima, prav takó kakor latinsko ali grško, kot del jezikovnega pouka zlasti formalen značaj. To se je šestokrat preziralo, ker se je uprav nemškemu štivu določevalo kot zvrha stvarinsko poučevanje in se je iz njega napravilo torišče najraznoličnejšega mnogovedstva, dà, nakladalo se mu je (namreč nemškemu štivu), popolnoma prezirajoč njega namen, uvajanje v take vednostne stroke, katerih se sicer učni načrt gimnazijski ni dotikal, katere se pa tudi nemščine kot učnega predmeta ni daleko niso dostajale. Res je sicer, da mladino zlasti zanimajo snóvi, toda to zanimanje se mora neopazno izkoristiti v prospeh oblikovnega čustva. Zemljepisne, zgodovinske, prirodoslovne tvarine se vzprejemljejo v obče samó na prvih učnih stopinjah in samó zategadelj, ker njih vsebino učenci zlasti umevajo in se zánjo zanimajo in ker naj se pri učencih že zarana, dasi nevedoma utrdi nazornost o oblikovnem obravnavanju (o upodabljanji) takih predmetov. Ni se bati, da bi se kratili gimnaziji etiške vzg oje zmotri s tem, ker se poudarja formalni značaj čitanja. Zakaj ako se štivo takó obravnava, to ne treba, da bi se razdvajali vsebina in oblika, pač pa se spozná vzajemnost obeh. Uprav na mladino močno vpliva, ne da bi se le-tega zavedala, prirodna jednovitost, ki se javlja med vsebino in obliko: otrok, ki se je naučil pesence s prikladno vsebino, niti ne pomisli, da bi utegnula tista vsebina imeti tudi drugačno lice. Kar se pa tu javlja samó ob sebi, instinktivno, to naj pospeši pouk v poznejših letih do samosvestnosti. Ta vzajemnost med vsebino in obliko pa streže stilistiškim in etiškim učnim namenom s tem, da primeri v plemeniti obliki obsežajo tudi plemenito vsebino. Oblikovno ali formalno pa se dá razpravljati štivo šele tedaj, kadar se je popolnoma proučila in premotrila njega vsebina.«

Toda tudi v višjih razredih naj se poudarja po težnjah gimnazijskih instrukcij pri nemškem čitanji vedno in vedno, dà, celó bolj in bolj formalna stran zlasti v óni prehodni dóbi (v V. šoli), ko se gimnazijci pripravljajo na to, kar je po mislih instruktorskih prav za prav neposredna zvrha nemškega štiva, t. j., ko se uvajajo v nemško národno slovstvo. Poslušajmo zopet instrukcije; o čitanji na višji gimnaziji vevajmo v obče (n. o. m. str. 92.):

»Napredovanje od nižje do višje gimnazije se kaže v tem oddelku nemškega pouka zlasti v dvojnem oziru. Po jedni plati namreč se opira čitanje že na širšo podstavo stilistiškega opazovanja; njega formalni značaj se javlja torej še bolj izrazito, stilistiška posamičnost, ki se ima omeniti, že ni več osamela v zavesti učenčevi, ampak pridružuje se celi vrsti že pridobljenih enakorodnih predočeb. Možno bode torej, iz množine enakovrstnih konkretnih pojavov predreti do splošnega spoznanja, a to spoznanje ne ostane mrtvo znanje, ker je vzniklo iz samosvojega opazovanja.

Po drugi plati pa se čitanje sedaj bolj in bolj približuje svoji neposredni vrh, uvajanju v narodno slovstvo; ker se je namreč utrdilo oblikovno razumevanje, možno je sedaj, izbirati si za čitanje težja in celotna klasiška dela.«

Šele v VI. šoli naj se začne po »instrukcijah« uvajati učenci v narodno slovstvo s celotnimi podatki iz njega povestnice.¹⁾ — Toda tudi slovstvenega pouka glavna stran je »instrukcijam« poleg historičskega pomena venderle formalna, in njega formalno razkladanje vedno in vedno pokladajo učiteljem na srce. Radi tega tudi odločno odsvetujejo, naj se pri čitanji izvirkov v šoli ne poseza nazaj daleč preko srede 18. stoletja. O moji trditvi se lahko uveri čitatelj iz omenjene knjige na straneh 92.—104. — Ker je stvar načelne važnosti in se bode strogo ozirati nánjo pri bodočih naših čitankah za višjo gimnazijo, naj navedem takoj na tem mestu pod črto iz odnotnih navodil najznamenitejša in najznačilnejša mesta.²⁾

¹⁾ Na m. r. str. 95.: »VI. Classe. Die Einführung in die Nationalliteratur durch Lectüre verbindet sich hier zuerst mit zusammenhängenden Mittheilungen über die Geschichte derselben.«

²⁾ »Es ist wohl zu beachten, dass nicht die Mittheilung einer »Poetik« bezweckt wird (namreč v V. šoli), sondern einzig jene Befestigung und Steigerung des Stilverständnisses, welches die Bedingung zur Auffassung einer Kunstform ist. Die Aufgabe ist eine formelle, nicht eine materielle.« (str. 92.). — »Die formalen Gesichtspuncte werden hier (namreč v V. šoli, ko se razpravlja narodni epos) durch das Interesse für die volkstümlichen Stoffe ausgiebig unterstützt.« (str. 92/3.). — »Einerseits die Sprachform der ältesten Werke, andererseits der zunächst formale Charakter der Schullectüre, endlich die ungleich grössere Fruchtbarkeit der Anschauung von Werken aus der neuhochdeutschen classischen Zeit, alles dies verbietet, in der Schullectüre von Originalen noch beträchtlich über die Mitte des 18. Jahrhunderts zurückzugehen oder dieselbe unter Vernachlässigung ihrer formalen Zwecke bloss zur literarhistorischen Illustration zu machen.« (str. 93.). — »Von hier ab (namreč v VI. šoli, potem ko se je završila v 8—10 (!) tednih zgodovina vsega slovstva tja do začetka 18. stoletja) tritt die Schullectüre wieder ganz in den Vordergrund und zwar in ihrer Eigenschaft als formales Bildungsmittel. Es muss daher gleich hier bemerkt werden, dass weder die Lectüre der Originalwerke der neuhochdeutschen Classiker vorwiegend nach literarhistorischen Motiven ausgewählt und angeordnet werden darf, noch ausschliesslich an ihrem Faden das Leben der grossen Dichter darzustellen ist. Es wäre auch nicht möglich, Schülern auf dieser Stufe den ganzen Entwicklungsgang etwa Lessings oder Goethes durch die Schullectüre zu verdeutlichen. Die formalen Zwecke der Lectüre sind also die Hauptsache, gegen die alles andere, so wünschenswert es sein mag, zurückstehen muss;« (str. 96.). — »Der Gesichtspunct der Auswahl aus den Oden (namreč Klopstockovih) darf nicht der rein literarhistorische sein; man müsste sonst zu viel Zeit und unfruchtbare Mühe auf die Wandlungen der Manier des Dichters im Alter verwenden. Die Lectüre will hier vielmehr das Gefühl für Rythmus und die Empfindung für die Uebereinstimmung zwischen Inhalt und Form bilden;« (str. 97.). — »Der starke stilistische Gegensatz zu Klopstock empfiehlt, zu Beginn des zweiten Semesters (namreč VI. šole) Proben aus Wieland zu lesen; auch an ihnen ist die Uebereinstimmung von

Zakaj smo si privoščili takó obsežen citat iz „instrukcij“? Zató, ker ob le-teh sloní vsa naša razprava, nánje se opira vse naše dokazovanje, in na njih podlagi hočemo, kolikor je v naših močeh, načelno rešiti jedenkrat za vselej vsa vprašanja, dostajajoča se slovenskih čitank.

Nečem sicer pisati slavospéva »instrukcijam«, dasi sem subjektivno uveren, da so njih temeljne, vodilne misli gledé nemškega pouka prave poleg vseh hib v posamičnostih; toliko pa je gotovo, da so zakonitostne, avtoritativne, da se mora pokarjati njih ukazom in nasvetom, kolikor more in zná, vsak učitelj, zlasti pa tudi sestavljalec nemških in posredno torej tudi slovenskih čitank.

Inhalt und Form zu beobachten;« (str. 97.). — »Die Lectüre (namreč iz Herderja v VII. šoli), welche Stücke aus den »Fragmenten zur deutschen Literatur«, aus den Blättern „von deutscher Art und Kunst“, aus der Vorrede zu den Volksliedern umfasst, dient ebensowohl den stilistischen wie den literarhistorischen Zwecken;“ (str. 98.). — „Schullectüre von Gedichten seiner Jugendzeit (namreč Schillerjeve) vermeide man aus formalen und pädagogischen Zwecken;“ (str. 99.). — Tudi v odstavku o nalogah (Aufsätze; str. 101.—103.) se mnogo poudarja formalni pomen; završujoč dotični odstavek velevalo (str. 103.): „Es kommt übrigens nicht auf die Mannigfaltigkeit der Stoffe an, im Gegentheile wird der Lehrer gut thun, sich im Stoffe zu beschränken und dafür auf Mannigfaltigkeit der Formen bedacht zu sein, ja, er wird für die Fertigkeit seiner Schüler am besten sorgen, wenn er denselben Stoff in einigen Aufgaben, von leichteren zu schwereren fortschreitend, bearbeiten lässt;“ (str. 103.). Glede šolskih nalog pa ukazujejo: „Die inventio der letzteren (namreč šolskih nalog) darf keinesfalls schwierig sein; hier eignen sich besondere Thematata, die auf formale Gesichtspuncte der Lectüre sich beziehen;“ (str. 103.). — O pripravi pismenih nalog učé: „Die Arbeit des Schülers nimmt (ja doch) diesen Weg: er denkt über den Stoff des Themas nach, es fällt ihm dies und jenes bei — aber er besitzt es erst, wenn er ihm Form gegeben, es aufgezeichnet hat; und niemals ist seine geistige Arbeit intensiver als bei der Formgebung, da entwickelt sich ihm erst der Stoff, da erzeugt ein Gedanke den andern“ i. t. d.; (str. 103. & 104.). — Navod o popravljajni nalog pa se okončuje tako-le: »Das Ziel aller auf die Correctur der Aufsätze verwendeten Arbeit aber soll sein, im Schüler die klare Vorstellung von der nach Inhalt und Form angemessenen Bearbeitung des Themas zu erzeugen;“ (str. 104.). — Že tukaj naj mimogredé poudarim, da je po „instrukcijah“ učni zmoter nemškemu pouku v V. šoli celo drugačen negoli v VI. in v nastopnih razredih (gl. na o. m. str. 92. in sl.). Dočim se v peti poučuje empiriškim potem poetika, prične se v šesti že slovstvena povestnica. Takó bodi v obče uravnan i slovenski pouk, ako naj veljajo zánj v glavnih potezah ona pravila, ki se podajajo za nemščino v instrukcijah. Če je pa to res, ondaj ni možno, da bi ustrezala ista čitanka učnim zvrham pete in šeste šole, in Sketova „Slovenska čitanka za peti in šesti razred“ bi morala rabiti samó v peti šoli, uvajajoč v poetiko.

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

K prvemu sešitku slovensko-nemškega slovarja Wolfovega.

(Konec.)

cágniti, cágnem, impf. zaghaft sein. Lalangue med. 107 koj predi srdito i bahato je se držal, potlam cagne i pokornoga se čini. 2) mager werden, dete, svinjče cagne. — *cakájzdriti* cakájzdrim herumschleppen: vuvek ga mora sobum cakájzdriti — kaj te hlače cakajdriš? — *cálka* f. die Schaukel, *cálkati* schaukeln. — *cámplati* gehen nach Wolfsart. Nagy nav. 88 dvá lačniva vuká sta prouti njima camplala. — *cánjkar* m. der Hadernsammler. — *capáš* m. ein Fussteig quer hinüber, idem po capášu; Abweg. Češče se sliši cepáš. — *capikniti* capiknem = crkniti. — *cápkati* = po blatu tancati. — *cáprag* m. die Schabracke Habd. zrc. 742 miš načne negda i zlatom našvene vilahne, obruse, ručnike, rubce i škrlatne baržunaste škofijom šivane sage, poplune, caprage, halje etc. Tudi imata besedo v slovarji Habledič in Belostenec. — *cárga* f. der Wortstreit, *cárganje* das Streiten mit Worten. — *cárniti* cārnem impf. abmagern. — *cárovnik* m. der Zauberer Gašperoti 3·876, 4·221 za čarovnik. — *cavonézt* ogrs. Nagy nav. 112 glavou i šinjek ji (puri) mozolna goula koža pokriva, na štere konci drúgi zrás cavoni dóli (herabhangen?) — *cécek* m.: devojkini cecki je neko sladko jabolko. 2) cecek = Saugwerkzeug. 3) die Pfanne des Gewehrs. — *cécavka* f. Nagy nav. 44 imenújte eti vu šouli bodouča vsa ona dugovanja, štera bom jas s palicov kazao . . . rovatek tégívka, olouvnik, papir, piska, ténta, pero, kalamáriš, krájda, pérník, cécavka, zaveča nouga. . . — *cěni* = cecátji, cecna dečica Švagel 1·390. — *čedě dīča* m. posoda, s katero se vino podceja. — *čedula cedúlica* f. Zettel Zettelchen (od schedula). Krajačević 182 Fuček 206, i v Varaždinu. — *čekati* čekam = cécati. — *čekinec* m. = cekinek. — *čeketáti* cekéčem, mnogo mrmrati komu, kadar se skregajo ali sprekó. — *čěkniti* cěknem ogr. Trplák psl. 38·19 vadlújem nepravdenost mojo i ceknem se za grejh moj grč. μερμηνήσω stsl. popekó se o grěšē moemz. a 77/4 ἠδολέσχησα stsl. vьskrěběhь se ceknem se; Nagy nav. 88 busulsz. te? cekneš se ti? En nem busulok jas se ne ceknem; tedaj besorgt sein. — *célec* m. unbetreter Weg. Mulih pos. 1434. — *cělehen* adj. samó: cěl cělehen n. pr. Habd. zrc. 321 po vseh teh letih cela cělehna ostaje vekivečnost. a. d. 234 kteri k jednemu obroku lahko je pojel sirovo tele cělo cělehno i. t. d. — *celiš* m. Vranič rob. 1·143 tkalec potrebuje svoj tkalečki stan, brdo i prejši i snovače i celiš . . . celiš pak se dela iz mele. — *čělebko* m. ime konju. — *celōča* f. = cělost. *cěndrati* greinen, kaj nad njim cendraš? — *cepan'ca* f. neka trda blede-

žolta češnja. — *cepáš* tudi *capáš*, ali rejše, via trita po slovarji Habledičevem in Belostenčevem, v obče Querweg idem po cepašu, figur. Abweg. Kocijančič Fabiola XXIII gde sveti Ferenc Salesius način iz cepaša puta iziti naučca. — *cepléžiti* in *ceplúžiti* cepléžim ceplúžim schnitzeln, čisto na drobno kaj rezati ali strugati. — *cepovjē* n. Matakovič 2.249 on bog, koji mladícam, cepovjú, povrtelju i trávam tak darežliv je, da . . . — *cerovka* f, Art Melone Habd. ad. 580 vidi lepu cerovku dinju.

M. Valjavec.

Prinos k slovenskemu knjištvu.¹⁾

(Dalje.)

Izvestja za leto 1880./1.

Dunajsko Novo Mesto. Drž. gimn. *Šuklje Franč.*: Zur Geschichte der Septemberereignisse des Jahres 1792. (Nadaljevanje.) 28 str. (Gl. iste gimnazije izvestje za leto 1879./80.)

Maribor. Drž. gimn. *Horák Franč.* (Moravec): Das Bachergebirge (Monographie I. Theil). 20 str.

Ptuj. Dež. mala gimn. *Głowacki Jul.*: Ueber die Stellung des Unterrichtes in der Mineralogie an unseren Mittelschulen und insbesondere an den Gymnasien. 8 str. (Gl. iste gimn. izvestje za leto 1876./7.)

Gorica. Drž. gimn. *Maionica Henrik*: Aquileja zur Römerzeit. 28 str. in jedna tabla.

Inšpruk. Drž. gimn. *Hočevár, dr. Franč.*: 1.) Ueber das Combinieren zu einer bestimmten Summe. 23 str. 2.) Zur Lehre von der Theilbarkeit der ganzen Zahlen. 5 str.

Teschen. (Združena) drž. gimn. *Petschar Mihael*: De Horatii poesi lyrica. II. 20 str. (Gl. iste gimn. izvestje za leto 1879./80.)

Kotor. Slovanska realna in velika gimn. *Rutar Simon*: Starine bokokotorske. (Nadaljevanje.) 27. str. (Gl. iste gimn. izvestje za leto 1879./80.)

Serajevo. C. kr. realna gimn. *Perušek Rajko*: De scholarum Bernensium origine et auctoribus, argumento et indole. 32 str.

Izvestja za leto 1881./2.

Gradec. Druga drž. gimn. *Krašán Franč.*: Beiträge zur Geschichte der Erde und ihrer Vegetation. 18. str. (Gl. celjske gimn. izvestje za leto 1875./6. in leto 1878./9.)

¹⁾ »Prinosu k slov. knjištvu« leta 1879./80. naj se pristavi: *Brno.* Druga nemška drž. gimnazija prinaša leta 1880. spis prof. *Janka Pajka* »Principien der Newtonischen Inductionsmethode. 17 str.

Ljubno (Leoben). Dež. srednja šola. *Papež Ivan* (poroj. v Boštanji na Kranjskem leta 1838., sedaj na dež. veliki realki v Gradci): Das gewöhnliche Interpolationsverfahren bei den decadischen Logarithmen, den natürlichen trigonometrischen Zahlen und deren Logarithmen und die Grenzen seiner Zuverlässigkeit. 64 str.

Maribor. Drž. gimn. *Horák Franč.*: Das Bachergebirge. II. Theil. 21 str. (Gl. iste gimn. izvestje za leto 1880./1.).

Celovec. Drž. gimn. *Scheinigg Ivan*: Die Assimilation im Rosenthaler Dialect. Ein Beitrag zur kärntnisch-slovenischen Dialectforschung. 23 str.

Brno. Druga nemška drž. gimn. *Pašk Janko*: Grundsätze der wissenschaftlichen Forschung. 15 str.

Maribor. Drž. vel. realka. *Neubauer Karol*: Das Kloster St. Paul im Lavantthale in den Jahren 1091—1159. 35 str.

Celovec. Drž. vel. realka. *Hartman, dr. Vinc.*: Das Ossiacher Seethal und seine Ränder. Ein Beitrag zur näheren Kenntnis der Kärntner Seen. 46 str. in jedna karta.

Trst. Drž. vel. realka. *Swida, dr. Franč.*: Ein historischer Streifzug durch Triests Umgebung. 36 str. (Gl. iste realke izvestje za leto 1876./7.).

(Dalje prihodnjič.)

V. Bežek.

Književna poročila.

V.

O jeziku Prešernovem.

(Dalje.)

Poročevalcu o znanstveni razpravi mora biti sevéda prva naloga ta, da navéde iz razprave take točke, katere se mu zdé posebno važne z ozirom na različna mnenja, oziroma o katerih se mu zdí, da treba pisateljevo trditev ali razlago kakorsizebodi korigirati. Kar je prav tolmačenega, ne kaže ponavljati. Ako pa se v nekaterih točkah ne strinjam z g. pisateljem, menda mi tega nihče ne bode zasukaval takó, da slovničarim po svoji glavi in da se delam močnejšega slovničarja od drugih. Vsaka glava rodi svojo misel. Vodi me jedino zanimanje za Prešerna in za pravo tolmačenje njegovega teksta, a tudi zanimanje za slovenščino sploh, katero izkušamo vsak navrniti v svojo strugo . . .

Upravičeno (zdi se mi) potegnil se je g. pisatelj (str. 6.) za samoglasniški *r* v besedah *drviti* (jagen) in *krčtiti* (krachen). *Drviti* (agitare) je pač verbum causativum od *dreti* (abripi, auferri, fortgerissen werden, sich reissend fortbewegen), tedaj *der* : *drv* = *ter* : (*s*)*trv* = *ver* : *vrv* (priponka *v*?) — prim. *mer* : *mrva* (frustum), *mrviti* (friare). — Nekaj vzroka, zakaj ne kaže pritegniti razlagi, češ, da je *drviti* vzet iz nemščine (got. dreiban, strv. nem. trīban i. t. d. — gl. Letop. 1883. pag. 201.), je pač tudi to, da je naš glagol narejen po 4., a ne (kakor večinoma vsi glagoli, vzeti iz nemščine na posodo) po 5. vrsti. Drugič je pa tudi ondu korenski zlog dolg, v slovenski besedi pa (vsaj v gorenjščini) kratek. Če je pa v lãščini slišati *zadrèviti* z jasnim *è*, tedaj to pač spominja glagola *triti* : *trèti*, ne dokazuje pa še izvira iz nemščine za našo besedo in tudi ne nepravilnosti za pisavo *drviti*, *drvím*, če bi se že tudi ne ozirali na veljavni argument, da je pisal Prešeren dosledno svojemu narečju in da mu te pisave nikakor ne gré siloma izprevačati.

Med *kričati* (schreien — krik) in *krčtiti* (krachen — krük) naj se razločuje. (Primeri Mik. Et. W. 140 sub *krik* 1. in 6.) Tedaj *duri zakrčé* die Thüre erkracht. *Duri razkrčé*, to pa že celó ne veljá, zakaj glagol, sestavljen s predponko *raz*, moral bi biti, da bi se tukaj sploh rabil, tudi refleksiven. Sam ob sebi je namreč brez povratnega zaimena transitiven (razkričati kãj, schreiend verbreiten). Primeri: *raztreščiti se*, *razbiti se*, *razkršiti se*, (zerschellen intr.); *raztopiti se*, *razpustiti se* (zerrinnen); *razpršiti se*, *razkaditi se* (zerstieben); *razlomiti se* (zerbrechen intr.) i. t. d. — Kvečjemu torej: *duri se razkrčé*, t. j., hreščéč se razleté. —

Trditev, da Prešeren rad izpušča samoglasnike (str. 9.), dala bi se spopolniti še z nekaterimi značilnimi vzgledi; n. pr.: *stópjo* (m. stopijo 30. 6.), *várval* (m. varoval 30. 20.), *límance* (m. limanice 85. 10.), *verjét* (m. verjeti 87. 4.), *úrjo* (m. urijo 87. 7.) i. t. d.

Da stoji v navedenih vzgledih: *z plaména* 26. 5.; *z vójence* 30. 6.; *z pólniga sercá* 137. 7.; *z ljubézní* 141. 3. *z* mesto '*z*' = *iz*, to je brez-dvojbeno res. Da bi se pa na sledečih dveh mestih:

Deb' úka žéja me iz tvój'ga svéta
Speljála ne bilà, goljíva káča! in
Bilà je lépa, Bogomila! tvója
Podóba, ki speljála ga je 'z bója

iz prepozicionalnih izrazov »iz tvoj'ga sveta« in »iz boja« dalo sklepati, da stoji *speljala* mesto '*speljala*' = '*zpeljala*' = '*izpeljala*' — to je popolnoma neverjetno. Jednako brezumno je takšno izvajanje, kakor če bi kdo v zvezi »decedere ex Asia« zahteval mesto »decedere« pa »excedere«, zakaj glagolova sestava pač ni závisna od prislovnega določila, s katerim se sreča

v kakem stavku. *Speljati* pa v navedenih zvezah ni prav nič različen od istega glagola, n. pr. v zvezi *speljati na led, speljati v nevarnost* (prim. zvbati v sotesko, zvoditi za nos). *Spoditi* (verjagen) je *spoditi* (ne *izpoditi*) bodisi iz dežele ali v deželo. Če je kdo pred hišo, lahko ga spodim ali v hišo, ali od hiše; če je v hiši, spoditi ga je mogoče iz hiše. *Zbežati* je zbežati ali v sobo ali iz sobe; nikomur, mislim, ne pride na misel pisati »izbežal je iz sobe«. — Da je pa ločitev predlogov *s* in *iz* zelo težavna, to je znana stvar (prim. Mikl. Gr. IV. pag. 529.).

Čudno slóve (str. 12.) trditev: »Povsod je odbil, *v'* skupine, *vp'*; glej glagol »prašam« . . . i. t. d. Po jedni strani bi opozoril na oblike: *vpré-žene* 30. 7., *vprè* 78. 13., *upíje* 101. 7., *vpíje* 123. 2., na drugi strani pa mislim, da veljaj ta trditev morda samó za besedo *prašati*, da pa to ní dovolj jasno izraženo. A tu je zopet druga težava, zakaj pri glagolu *prašati* nimamo ničesa odbijati, saj je deblo *prosi* (ne *vprosi* — M. Et. W. 265.). —

Napačna je tudi nadaljna trditev: »jedenkrat pak je stavil na mesto začetnega, *v'* samoglasnik, *o'* oprášala 58. 10.« — Prešeren ni postavil *o* mesto *v*, ampak *oprašati* je svoja posebna sestava s pomenom »abfragen«, (opraševati, Umfrage halten *o* iz *ob, uprò, um*).

Lenora gôr' in dôli vsè

Je vèrste oprášála — to se pravi:

Lenora je od krdela do krdela, od vrste do vrste obhodila vračajočo se vojsko, poprašujoča po svojem Vilhelmu, pa ni ničesa zvedela o njem — opráševala je, da je vse oprášala, a zánj ni védel nihče, kar jih je prišlo domóv.

Upravičeno ugovarja g. pisatelj (str. 15.) razširjeni trditvi slovníčarjev, češ, da je moškemu samostalniku na *an* — *kristjan* — Prešeren (v verzu: »Kristjáne v cèrkev hódijo«, 50. 4.) še ohranil stari množinski imenovalnik na *e*: *kristjane*. G. Tertnik pravi: A mi ne dvomimo, da je oni imenovalnik »kristjane« le množinski imenovalnik ženskega spola. Saj stoji *judovsko* dekletu na onem mestu ravno v nasprotji s *kristjanami*, s kristjanskimi dekletu. *Kristjane*, kristjanska dekleta vidi *judovsko* dekletu; one se po trgu sprehajajo in po svojih ljubih ozirajo, a *judovsko* dekletu mora doma sedeti. — Jednina ónemu ženskemu imenovalniku množinskemu *kristjane* je *kristjana*; tudi to jednino je poznal Prešeren in jo zapisal v »Krstu pri Savici« 182. 9.: »Povédát' móram ti, de sim kristjána«. Kar je rabil v jednini, temu se pač ni izogibal v množini. — Res čuditi se je, kakó morejo slovníčarji obliko *kristjane* v navedeni zvezi proglašati za masculinum! Gledé ženskih samostalnikov na *ana* poleg moških na *an* primeri: *bratan* (Neffe), *bratana* (Nichte); *glavan* (Grosskopf), *glavana* (fe-

mina magno capite); *vran* (corvus), *vrana* (cornix). — Sicer pa je samostalnik *kristjana* zlasti udomačen v cerkveni slovenščini, in pozná ga tudi národna pesem. Primeri »Slovenske pesmi krajnskiga naroda«, IV. zv. stran 29.:

Druz'ga v gori ne dobijo,
Ko kristjano Katarino . . .

Odpovejmo se torej temu nedokazanemu in nikakor ne verjetnemu nazoru, da nam je Prešeren v obliki *kristjane* ohranil káko starinsko posebnost!

(Dalje prihodujič.)

L. P.

VI.

Slovensko gledališče. Zgodovina gledaliških predstav in dramatične književnosti. S četirimi slikami. Spisal Anton Trstenjak. Izdalo in založilo Dramatično društvo v Ljubljani. V Ljubljani. Natisnila »Národna Tiskarna« 1892. 8°, 198 str.

(Dalje.)

Na strani 26. piše g. T., da je mineraloška zbirka v našem deželnem muzeji darilo barona Žige Zoisa. To trditev je treba popraviti takó, da je Zois res namerjal podariti svojo zbirko za muzej, toda ker so ga zadele velike trgovinske izgube, ni zvršil svojega namena. Po njega smrti jo je kupil cesar Francíšek I. (leta 1823.) za 6000 gld. in jo podaril muzeju. (Primeri »Die Eröffnung des Landes-Museums in Laibach, wie selbe den 4. October 1831 zur Feier des allerhöchsten Namensfestes Sr. Majestät unseres allgeliebten Kaisers abgehalten wurde. Laibach, mit Edlen v. Kleinmayr'schen Schriften. 1832.«)

Na strani 72. čitamo: »Tako se je zgodilo, da društvo leta 1878/79 ni priredilo nobene javne predstave.« K temu moramo opomniti, da se je dné 23. sušca 1879. leta priredila javna predstava v čitalnici, in sicer sta se predstavljali igri »Pokojni moj« in »Nemški ne znajo.«

K opomnji (str. 72.), da se je »Dramatično društvo« začetkom gledališke dóbe 1878./79. pogajalo z Ludwigom, ravnateljem nemškega gledališča v Ljubljani, ali bi ne hotel nadaljevati slovenskih predstav, pristavili bi, da to ni bilo prvo takšno pogajanje. Že meseca malega travna 1874. leta, ko je deželni odbor z gledališkim ravnateljem Kotzki obnavljal po-

godbo za dōbo 1874./75., izrekel se je odbor »Dramatičnega društva« iz svojega nagiba proti deželnemu odboru, da bi Kotzkemu za dōbo 1874./75. prepustil slovenske predstave, ako bi mu Kotzky dal potrebnih garancij, kar se tiče repertoara in uprizarjanja slovenskih predstav. Z dopisom z dne 24. malega travna 1874. leta štev. 2480. je deželni odbor naznanil, da Kotzky ne more prevzeti vodstva slovenskih predstav.

Na strani 73. pravi g. pisatelj, da »čitamo l. 1881. imena slovenskih igralcev na nemško-slovenskem, torej dvojezičnem gledališkem listu.« G. T. ima tukaj v mislih predstavo dne 12. malega travna 1881. leta, v kateri je nastopil igralec Ernest Nedelko, ako se ne motimo, panonsko-štajerski Slovenec. Te predstave pa ni priredilo »Dramatično društvo« in tudi se ni štela med predstave tega društva, saj gledališki list — bil je slovensko-nemški in ne nemško-slovenski — niti nima zaporedne številke slovenskih dramatiških predstav. Nedelko je bil popolnoma več slovenskemu jeziku in je pri tej predstavi v igri »Dva gospoda pa jeden sluga« igral Ivana v slovenskem jeziku. Poleg te igre so predstavljali naši igralci glumo »Gluh mora biti«, za njo pa se je še igrala nemška igra »Im Vorzimmer seiner Excellenz«. Samó v tej igri je nastopila g. M. Nigrinova kot guvernanta, da je izpregovorila nekoliko besed. Drugi igralci so bili člani nemškega gledališča, med njimi tudi Gecelj, kateri je potem, ko mu je »Dramatično društvo« odpovedalo, pristopil nemškemu osebju in bil v dōbi 1880./81. angažiran. Čisti dohodek (bil je jako majhen) spravil je Nedelko sam. »Dramatično društvo« ni moglo in tudi ni imelo vzroka braniti svojim igralcem, da so tovarišu slovenskega rodú hoteli pomoči do nekoliko drobiža za potnino, mimo tega je namerjalo društvo Nedelka angažirati poléti za učitelja, v gledališki dōbi pa za igralca in režiserja slovenskih predstav, toda zahteval je več, nego se mu je moglo dati. — Toliko v pojasnilo, da se besede g. Trstenjaka ne bodo umele napačno.

Poročujé nadalje o slovenskih predstavah do leta 1887., ko je pogorelo deželno gledališče, omenja g. pisatelj samó površno, da se je tedaj »Dramatično društvo« preselilo v čitalnico, kjer je prirejalo predstave do lanskega leta. Ali res v vsi tej dōbi ni bilo najti nobene podrobnosti, katera bi se bila zabeležila? »Dramatično društvo« si je na predlog g. dr. Staréta postavilo s precejšnjimi troški (3000 gld.) poseben oder v čitalniški dvorani, ki je bil takó izvrsten, kakeršnega si je bilo le želeti na tolikanj tesnem prostoru, in na tem odru so se vršile predstave, katere tvorijo v svoji celoti nekakšno preporodno dōbo novejšé naše dramatiške umetnosti, dōbo, o kateri bi nekoliko priznalnih besed izvestno ne biló odveč! —

Nekaj večjih hib in nedostatkov smo zasledili v poglavji, kjer se naštevajo prevodi. »Nasledki skrivnostne prisege« in »Ukročena trmoglavost«

(str. 90.) nista dve različni igri, nego to je zgolj jeden in isti prevod Birch-Pfeifferičnega igrokaza »Der Goldbauer«. (Primeri sicer str. 124. in str. 136.). Nekaj podobnega se je pripetilo na strani 92. pri igrokazu »Marijana« in »Marie Jeanne« in na strani 100. pri igrokazu »Alfons ali velikodušni morski kapitan«, katerega čitamo niže iz nova pod naslovom »Velikodušni morski kapitan«. (Primeri str. 121., 134., 130., 132.). — Sicer so pa tudi pri posamičnih prelagateljih izpuščeni nekateri prevodi. Takó je Andrejčkov Jože poleg navedenih iger preložil »Štiri temperamente« (navedene na str. 103.), Alešovec igra »Nacelj v operi: Hudičev Robert«, Babnik Ivan burko v dveh dejanjih »Vtopljenca«, Bartol Gregor »Veselo igro«, Bavdek J. operete (navedene na str. 102. in 103.): »Monsieur et madame Denis«, »Nezgodna na straži« in »Ponočnjaki«, mimo tega opereto »Žitar«; Gecelj Josip igri »Novoporočena« in »Prepozno« (to igro je popravil g. L. Pintar in jo pripravil za tisek); Hostnik Davorin igri »Le fils naturel« in »Loterijski list«; Končan Fr. burko »Lump«, Mohorčič Ivan »Polu-sedmih« in »Pič ali Robert Hudič«, Noll Josip in Resman Ivan igro »Gospod register« (glej sicer str. 104.) in Schmidt Fr. igro »Neomožena«. — Omeniti je še, da je Grumov Ivan = Ivan Vrhovec, Hrabroslav V. N. = Volkov Hrabroslav (prvi preložil Weilnovo »Eddo«; ker pa njega prevod ni bil za tisek, oskrbel je nov prevod Cimperman), M. P. in P. = M. Pleteršnik, Radovič = Anton Levec, R. P. = Rajko Perušek (poslovenil tudi »Staro škatljo«). Igre »Karolčkova prva ljubezen«, »Strehar« in »Osem dnij pameten« (str. 99.) je preložil Val. Prešern sam — bil pa ni turški polkovni zdravnik v Šumli nego zemljiški knjigovodja, ki je pred nekaj leti umrl v Kranji — samó igro »Pogumne Gorenjke« je preložil skupno z Umkom, in sicer on sam drugo in tretje dejanje, Umek pa prvo dejanje. — Prelagatelj »Mine Barnhelmske« in »Sovražnika ženstva« (str. 102. in 103.) je pokojni Matej Lutman. — Kakó je zašla Ogrinčeva izvirna gluma »Kje je meja« med prevode? (str. 98.; glej sicer str. 105., kjer je to delo pravilno navedeno kot izviren proizvod).

(Konec prihodnjič.)

L I S T E K.

XXVIII. redni véliki zbor »Maticе Slovenske« bode dné 7. t. m. ob 5. uri popoldne v mestni dvorani Vrsta razpravam: 1. Predsednikov ogovor. 2. Letno poročilo tajnikovo o odborovem delovanji v dóbi od dné 1. ržénega cvéta 1892. leta do dné 31. vélikega travna 1893. leta 3. Račun o društvenem novčnem gospodarstvu v dóbi od dné 1. prosinca do dné 31. grudna 1892. leta. 4. Volitev treh računskih pregledovalcev. 5. Proračun za leto 1894. 6. Dopolnilna volitev jednajstih društvenih odbornikov. 7. Posamezni nasveti in predlogi.

Izvestja muzejskega društva prinašajo v svojem 2. sešitku to-le vsebino: *Ÿ. Pečnik* popisuje izkopine na Gori pod cerkvijo Sv. Magdalene pri Šmariji, kar se jih je našlo v zadnjih dveh mesecih; *S. Rutar* objavlja novo zbirko jako lepih besed za nemško-slovensko starinoslovsko terminologijo; *Ÿ. Scheinigg* nadaljuje razpravo o slovenskih osebnih imenih v starih listinah; *A. Koblar* spopolnjuje članek prof. J. Vrhovca o zgodovini pošte na Krauskem (glej »Ljublj. Zvon« 1888.) in razglaša potem drobtine iz furlanskih arhivov; končno pa *S. Robič* opisuje 45 vrst kranjskih listnatih mahov. V »Malih zapiskih« čitamo poročilo iz Italije o starinoslovski in zgodovinski značnosti v Rimu (*S. Rutar*), člančič o stolpu ljubljanskega Gradú (*A. Koblar*) in beležke: »Kranjski del ljubljanske škofije leta 1605.«, »Darovanje sveč v ljubljanski stolnici leta 1597.«, »Slovstvo o domoznanstvu slovenskih dežel«, »Ptiči v tivolskem gozdu pri Ljubljani« in »Starinske najdbe pri mestu Kranji«. Napósled priobčujejo »Izvestja« darove dežel-nemu muzeju leta 1893. ter zapisnik kujig in časopisov, kar so jih poslala zvezna društva od dne 21. junija 1892. do dne 23. januarja 1893. leta. — Vsem prijateljem domo-znanstva priporočamo »Izvestja muzejskega društva« kar najtopleje. *A. Kaspret.*

Postojna, sloveča postojnska jama in njena okolica. Pomnožena izdaja s črtežem in dvaindvajsetimi podobami jame, Postojne in njene okolice. Po raznih virih spisal *Ÿ. B. Postojna*. Tiskal in založil Rihard Šeber. 1893. Str. 62. Cena 25 kr. — Kujžico je treba pohvaliti zaradi lične zunanosti in vrlo pogojenih slik; opisovanje je točno in zanesljivo, tako da bode delce prijalo vsakomur, kdor si ogleda postojnsko jamo. V jezikovnem in stilistiškem oziru pa bi potrebovala kujžica uprav korenitih poprav.

Grammatica della lingua slovena. Kujjarina Patronato v Vidmu naznanja, da je izdala italijansko-slovensko slovnico, katero je po tretji izdaji dr. Sketove nemško-slovenske slovnice priredil prof. dr. *Jožef Loschi*. Kujjiga obseza 490 strani v mali osmerki ter ima na konci slovensko italijanski in italijansko-slovenski slovar. Vezan izvod velja štiri lire. Naročila vzprejema Libreria Patronato, via della Posta, 15, Udine.

Koncert »Glasbene Matic«. (Konec.) »Stabat Mater« obseza deset samostojnih toček, izmed katerih razodeva vsaka záse moč genija. V kratkem uvodu (H-mol) se glasí skozi osem taktov v vsem orkestru le jeden ton, s katerega se vzpenjajo posamični glasovi drug za drugim v oktavah, slikaje veličastno in pretresujočo situvacijo; Kristus visi na križi, in njega mati, potrta od prevelike bolesi, stoji pod križem. Ti posamični kvišku kipeči glasovi v zvezi z izraznim glavnim motivom, ki se polagoma oglašá v celotnem orkestru, izražajo srčno žalost in tožne poglede objokane matere na svojega sina. Glavni motiv (»Stabat Mater«) se stopnjuje od najudanejšega mirnega izraza do najmo-gočnejšega dramatiškega in srce pretresujočega fi-účinka vsega orkestra. Že sam kroma-tiški glavni motiv — zakladni kamen, na katerem je postavljena vsa stavba prvega dela — povišuje v značilni svoji plastiki s padajočo zmerj in izrazovito kromatikó muzikalíski izraz bolesi. Kontrapunktiško izvajanje glavnega motiva, široke, v plemenitem klasiškem duhu izvedene modulacije, tematiško barveno slikanje, katero dosega skladatelj, prestav-ljaje motiv iz tožnega, potrtega H-mola v jasni, živejši D-dur, in ritmika, ki se ziblje sedaj mirno in jednostavno, sedaj zopet živahneje in muogovrstneje, končno neprisljieno tekoča melodika in genijalnost muzikalnih mislij — vsa ta klasiško-temeljita izobraženost in genijalno-velikanska tvorna sila Dvořakova, spojena z vsemi pridobitvami novodobne tehnike v harmoniji in instrumentaciji, vsi ti bistveni znaki Dvořakovega skladanja dičijo že prvo številko njegovega dela. Kontrapunktiški zapletki v uvodu, ožinoma vojeni, v vsakem glasu za dva takta pozneje vstopajoči motivi se izvajajo v pevske in orke-stralnem delu, izraz se stopnjuje v melodíških sekvencah vedno silneje do mogočnega,

s krajno boleštno označujočega zmanjšane septimnega akorda (ff), s katerega preide glavni motiv naglo v žarni D-dur. Glasbeno izražena misel vsega prvega dela je: »S križa je prišla človeštvu rešitev.« V jasnem duru se razvije na perutih vzletnega ritma široka, črnozvočna melodija in polagoma prehaja na prvotni stavek v uvodu, za katerim pevski del povzame vso stavbo uvoda, nastopaje s tekstom v posamičnih glasovih in izvršuje mogočne misli v uvodu s silnejšimi, srce pretresujočimi toni človeškega glasja. Solistiški kvartet, vpleten med zbor, pomnožuje mnogovrstnost vse polifonije. Oblika prve točke je klasiška trozložnost s ponovljenim prvim delom, ki se završuje po sijajno izvedenem crescendo in decrescendu v svetlem blažilnem H-duru kot žarna glorijska na sveto glavo mučenega Kristusa.

Druga točka, kvartet »Quis est homo« je muzikalno izraženo premišljevanje in pomilovanje Marijine bolesti ob smrti Kristusovi. Delí se na dva oddelka. Prvi del je izveden do cela tematiški v obliki proste četverglasne fuge z glavno melodijo, polno miline, in s stranskimi kontrapunktiškimi figurami, katere se prav po Bachovem načinu kakor arabeske vijejo okolo glavne melodije. Konec tega dela oznanja s plemenito tožnimi glasovi, posamičnimi tresaji na bobenih, smrt Odrašenikovo.

Tretja točka je zbor »Eia Mater«, pravi biser vse skladbe. Pristne slovanske melodije Dvořakove, njih miline in lepote se kažejo poslušalcu v lahkomnevni obliki, in čudalep je duhoviti način, kakó ploveči ritem vzvišuje mračnost koloritovo. Glavni motiv je v basu, višji glasovi pa ga z lahkim zibanjem ritmiški imitirajo; imitatoriški odgovarjaje drug drugemu, razvijajo se organiški iz njega in tvorijo umetne prepletke najkrasnejših melodij. Značaj tega zbora je povsem jednoten, vzvišen, in smelo trdimo, da temu zboru ni lahko najti mnogo primerov v svetovni literaturi podobnih del. Ta zbor je vzor, kako se strogi kontrapunkt izvaja melodiški. Znamenita je končna kadenca z medijante na toniko C-mola.

Četrta točka je basov solo (»Fac ut ardeat«), široka, recitujoč proseča melodija, kateri kontrastuje odgovarja nežni četverglasni ženski zbor kakor zbor angeljev (»Sancta Mater«). Proti koncu je točka dramatiški vznesena v melodiji in orkestralnem spremljevanji. Stavke petega zbora »Tui nati« je zgrajen na jednotaktovnem motivnem ogradi in se giblje sedaj mirno góri in dóli, umetno prepletaje in samostojno vodéč motive, sedaj pa mu je tok zopet drevéč. Srednji stavek je fugato, izveden v markantnih temah in melodiških kontrapunktih. Obdeluje neznamenit motiv, kaže se Dvořak mojstra, jednakorodnega najslavnejšim skladateljem.

Tenosolo »Fac me vere« v šesti točki izraža iskrenejšo prošnjo v petji z ostrejšim tonovskim načinom H-durom, z visoko léžo pevskega glasja in z visokimi ležami spremljajočih vijolin. Prijeten izpremin se pojavlja v tem, da uporablja skladatelj tukaj zgolj moški zbor kot kontrast proti drugim, mešanim zbornim stavkom vsega dela. Vsa šesta točka je konsekventno odpevanje solista in zbora. Plemenita enakomernost melodije se v drugi polovici vzpne do večje dramatiške živahnosti. Zanimljivo je spremljevanje vijolin v visokih ležah; to spremljevanje se giblje v lepah kontrapunktiških figurah, in visoki zvoki dajó zbornemu stavku poseben sijaj.

Zbor »Virgo virginum« v sedmi številki prištevamo najlepšim točkam Dvořakovega dela. Njega največja lepota tiči v tem, da se vokalni zborni stavki menjavajo z orkestralnimi medigrami; zlog zborov je a capella. Motiv, spominjajoč klasiškega oratoriškega zloga, izveden je v duhu Bachovem, dočim kaže drugi motiv tega zbora v prosečem izrazu nežno in jasno melodijo. Baš milini melodije in izražanju muzikalne misli, ki je lahko umevno tudi lajiku, pripisovati je, da ta zbor in takisto krasna tretja točka »Eia Mater« tolikanj vpliva na poslušalca.

V osmi točki je dvospjev med sopranom in tenorjem (»Fac ut portem«) zanimljivo motiviško delo, izvedeno v zlogu klasiških oratorijev. Glasova obeh solistov se gibljeta v imitatorskih nasprotjih, dočim prihaja klasiški-lepa instrumentacija mnogovrstnejša vzpricho tehnike novodobnega orkestra in novodobne modulacije.

Nastopni alt solo »Inflamatus« je pristen biser klasiški-vzvišene lepote; duh Bachov in Händlov veje iz te arije. Tematiško uporabljanje motivov, plemenita melodika, duhovite oblike spremljevanja in preproste modulacije so bistveni znaki tega vznesenega speva.

Poslednja točka, kvartet in zbor »Quando corpus morietur« je v stavbi, izrazu in v kontrapunktiški sočasni izvedbi dveh glavnih motivov, v povzdigovanji in stopnjevanji glasov in harmonij, v mogočni instrumentaciji in silovito krepkem »Amen«-fugatu najmogočnejša točka vse skladbe. Začenja se orkestralno takó kakor prvi zbor. Drugi izmed sočasnih motivov tega zbora je vzet iz sekvence prvega zbora. Stopnjevanje, katero se v prvem zboru kot izraz bolesti dvigne do zmanjšane septimnega akorda, vzviša se tû v slavi (Paradisi gloria«) do polnega, mogočnega in jasnega trizvoka v G-duru. —

Vso skladbo Dvořakovo završuje »Amen«-fugato z dvema temama (allegro molto), fugato, ki je po mogočnem izrazu svojem jednake vrednosti s slavnim »Halleluja-zborom« iz Händlovega »Mesijea«. Prva tema je vzeta iz motiva »Stabat Mater« in preložena iz H-mola v svečani D-dur, dočim je druga zajeta iz sekvence stopnjate prvega zbora. Ta točka se izvaja jako težko zaradi kromatike, velikanske novovrstne modulacije, hitrih koloraturnih figur, najraznovrstnejše, krepke ritmike in glasovnih nastopkov na nepodarjenih taktovnih delih. —

»Stabat Mater« je torej delo, ki se lahko meri z največjimi oratoriji, delo, katerega nikoli ne bode moči prezirati v svetovni glasbeni literaturi, iz kratka, delo, s katerim se po pravici ponaša vesoljna glasba slovanska! — p —

Obči zbor »Dramatičnega društva« je bil dué 29. malega travna. Predsednik g. dr. Ivan Tavčar je pozdravil člane in potem poudarjal, da se društvo lahko zadovoljno ozira na minulo društveno dôbo, zlasti od novega leta. Zahvalno se spominja izdatnih podpor deželnega zbora in ljubljanskega mesta, zahvalja pa tudi vse izvršujoče člane, zlasti intendancijo. — Društveni tajnik g. A. Trstenjak je nató poročal o društvenem delovanji od poslednjega rednega občega zbora in v svojem poročilu omenjal vseh važnejših momentov v tej dôbi. Predlagal je, naj se g. dr. B. Ipavec zaradi svojih zaslug za društvo imenuje za častnega člana. — Na vprašanje g. Ivana Hribarja, ali se je odbor »Dramatičnega društva« dogovarjal z deželnim odborom zaradi pomnožitve slovenskih predstav, odgovori g. dr. V. Supan, da se je izposlovala jedna predstava na mesec več. G. Hribar predlaga po tem pojasnilu, naj se odbor pred prihodno dôbo deželnega zbora obrne naravnost do tega zastopa, da se dovolijo »Dramatičnemu društvu« po tri predstave na teden. — G. Gustav Pirč želi, naj se angažirajo vsaj še dve pevki in jeden tenor, poleg njih pa operni pevec g. J. Nollí. Jako umestno bi bilo, ako se ustanovi slovensko gledališko društvo, ki bi pobiralo radovoljne doneske za slovensko gledališče. — G. dr. K. vitez Bleiweis se strinja s tem predlogom in še nasvetuje, naj »Dramatično društvo« zaradi večjih stroškov naprosi povišanja dosedanjih podpor. Vsi predlogi se vzprejmó, takisto predlog g. Ivana Hribarja, da se izreci zahvala režiserju g. Borštniku in kapelniku g. Gerbiču, in predlog g. dr. Ivana Tavčarja, da se izreci zahvala tudi gospé Borštnikovi.

Nató je poročal blagajnik g. dr. V. Supan o denarnem poslovanji. Društvo je imelo prometa nad 40.000 gld. Zbor odobri njega poročilo in zajedno pritrdi, da se najame pomožen uradnik za manipulacijske posle. — G. dr. K. Triller predlaga pri po-

samičnih nasvetih, naj se tudi poleti poučuje v dramatiški šoli; pouk naj bi poleg g. Borštnika oskrboval g. Nollj, — G. notar *Ivan Gogola* želi prav takšne šole za pevce. Oba predloga se vzprejmeta. —

Za poročilom blagajnikovim se je zvršila volitev novega odbora. Izvoljeni so bili ti-le gospodje: *dr. Ivan Tavčar* (predsednik), *dr. K. vitez Bleiweis*, *Fr. Drenik*, *M. Hubad*, *dr. V. Krisper*, *G. Pirca*, *dr. J. Starč*, *dr. V. Supan* in *J. Šubic*. Novi odbor se je precej konstituiral in si izvolil za podpredsednika g. dr. viteza Bleiweisa, za tajnika g. Pirca in za blagajnika g. dr. Supana.

Obči zbor »Pisateljskega podpornega društva« se je vršil dne 13. m. m. po običnem redu. Predsednik *dr. J. Vošnjak* se je v svojem nagovoru s toplimi besedami spominjal pokojnega pisatelja *Jožefa Cimpermana* in predlagal, naj se pokojniku postavi dostojen nagrobni spomenik. V ta namen so že darovali gg. deželni poslanci *Ivan Hribar* 5 gld., *Janko Kersnik* 5 gld., *Anton Klein* 2 gld., *J. Lenarčič* 3 gld., *dr. Ivan Tavčar* 5 gld., *Fr. Višnikar* 2 gld. in *dr. Jožef Vošnjak* 5 gld., skupaj 27 gld. — Tajnik *prof. R. Perušek* je poročal o društvenem delovanju v minulem letu. Odbor se je sešel trikrat, da je rešil tekoče društvene stvari; zabavnih večerov pa je priredilo društvo tri. Društvenikov je bilo vsega vkupaj 75, in sicer je štelo društvo 1 častnega člana, 8 ustanovnikov, 19 rednih in 47 podpornih članov. — Iz poročila blagajnika *A. Funtka* je razvidno, da je bilo leta 1892. dohodkov 185 gld. 98 kr., stroškov pa 88 gld. 76 kr., izmed teh 85 gld. za podpore; ostanka v blagajnici je bilo torej dne 1. januarja t. l. 97 gld. 22 kr. Vsa društvena imovina je znašala koncem minulega leta 1237 gld. 94 kr. Za Prešernov spomenik se je nabralo doslej 935 gld. 50 kr.; ako se k tej glavnici prištejejo obresti 51 gld. 20 kr. in odbijejo troški 16 gld. 35 kr., pokaže se glavnica 970 gld. 35 kr., ki je naložena v mestni hranilnici ljubljanski in v »Kmetiski posojilnici ljubljanske okolice«. — V odbor so se vzklikoma izvolili dosedanji odborniki, namesto *prof. V. Bežka*, ki je med letom odšel v Gorico, pa *A. Trstenjak*. — Kar se tiče nagrobne ploče *Jožefu Cimpermanu*, prepusti se skrb zanj odbor, in potem se obči zbor sklene.

Národní Dom. Odboru »Narodnega Doma« je došlo na svoječasni razpis 17 projektov za zgradbo »Narodnega Doma« v Ljubljani, izmed katerih je posebna porota v seji dne 7. m. m. priznala prvo darilo v znesku tisoč kron načrtu arhitekta in stavbinskega mojstra *Františka Škabroula* v Pragi, drugi dve darili po petsto kron pa arhitektu *Antonu Wolfu* v Ljubljani in skupno arhitektoma *Karlu Maschku* in *Rudolfu Tönniesu* na Dunaji. Izmed obdarovanih načrtov ni sicer nobeden neposredno uporaben za grajenje, vendar bode na podlagi prvoimenovanega načrta moči primerno rešiti dano nalogo.

Iz muzejskega društva. Dne 25. aprila t. l. je predaval g. *J. Pečnik* v slovenskem jeziku o starinah, katere je izkopal na gradišču pod cerkvijo Sv. Magdalene pri Šmarji na Dolenjskem. Skoro vse izkopine spadajo v hallstättsko dōbo. Iz njih léze vidimo, kakó so pokopavali mrlíče in nasipavali gomile. Občo pozornost je vzbudila situla, okrašena s peterovrstnimi podobami, in poleg te druga s pridvigi, ki kažejo možé s širokimi klobuki. Slavni angleški starinar, g. A. E. Evans, voditelj oksfordskega muzeja, ki si je dne 7. aprila t. l. osebno ogledal gradišče, dognal je, da je napósled imenovana situla iz ilirske dōbe, zakaj podoba klobuka se popolnoma ujema z óno, katero je videl na ilirskih penezih. Predavatelj je potem razkazoval zapejučo (fibulo), ki nima sebi jednake. Na dveokolesnem vozu sedi mož, ki vodi tri konje, spredi je golob z razpetimi krili. Vrh tega je g. Pečnik predložil še mnogo drugih redkih starin iz istega gradišča: dva šlema, koralde (zavratnice), zapestnice, obnožnice, obeske, zlato peno in razne na-

krasnine. Vse to kaže, da je takrat na Kranjskem živel národ, ki se je rad lepotil in se veselil gizdave oprave. G. predavatelj je vpletel v svoj govor razne refleksije, iz katerih smo razvideli, da je zveden starinar. Mnogobrojni poslušalci, med njimi nekateri deželni poslanci, pohvalili so g. Pečnika z živahnimi dobroklici.

A. Kaspret.

»Razmere gorenjskih kmetov okolo leta 1500.« »Kmetovalec« je v svoji 9. letošnji številki začel priobčevati to razpravo, katero je v našem listu leta 1891. objavil g. prof. *A. Kaspret*. C. kr. kmetijska družba, ki v svojem uradnem glasilu po dveh letih ponatiskuje Kaspretov spis, daje s tem najlepše priznanje, da je góri omenjena razprava temeljita, poučna in zanimljiva sósebno za zgodovino kranjskega kmetijstva.

Stenograf. Glasilo hrvatskog stenografskog društva u Zagrebu. — Došla nam je 1. in 2. številka letošnjega „Stenografa“, katerega izdaja prof. *Fr. Magdić* v Zagrebu. List prinaša mimo drugih zanimljivostij tudi oddelek o slovenski stenografiji, in zato bodi toplo priporočen našim stenografom v izdatno podporo. Iz poročila o četrtem shodu čeških stenografov leta 1891. posnemljemo, da sta dotičnemu znanstveno-brzopisnemu odboru, v katerem čitamo poleg drugih imeni gg. Bezenška in Magdiča, došla tudi dva nova stenografska sestava; jednega je poslal g. *Plichal* (Ig. Zeplichal), drugega g. *Zupan*.

Novo hrvaško gledališče v Spletu se je otvorilo dné 6. m. m. s predstavo Demetrove tragedije „Teute“, pri kateri so sodelovali odlični umetniki zagrebškega gledališča. Otvoritev se je zvršila jako slovesno vpríčo mnogoštevilnih gostov iz vseh pokrajin hrvaških.

† **Radoslav Lopašić.** Omenili smo že, da je dné 25. malega travna umrl *Radoslav Lopašić*, znameniti hrvaški zgodovinar in nabiratelj hrvaških spomenikov. Porojen leta 1835. v Karlovcu, služil je po dovršenih studijah za kotarskega pristava, prišel kesneje za sodnika v Severin, leta 1875. pa v Zagreb, kjer so ga imenovali za vladnega tajnika. Pred tremi leti je bil umirovljen. Lopašičeva pridnost je bila neumorna. Najrajši se je bavil s hrvaško zgodovino in je v tridesetih letih svojeróčno prepisal in zbral preko desetisoč važnih starih listin. V književnosti se je oglašil leta 1862. s spisom „Smrt Petra Zrinskoga i njegova druga Franje Frankopana“, ki je izšel v „Leptiru“, potem pa je sodeloval pri raznih listih in pridno pisal za „Matico“, ki je objavila njega krasno monografijo „Karlovac“, „Dva hrvaška junaka: Marko Mesić i Luka Ibrišimović“ in „Bihać“. Spis „Gradovi u bivšoj hrvatskoj Krajini“ dá „Matica“ skoro v tisek. Leta 1883. je bil Lopašić izbran za dopisujočega člana jugoslovanske akademije, za katero je sestavil svoje največje delo »Acta historiam Confinitii militaris croatici illustrantia«. Izročil ji je tudi važne „Hrvatske spomenike“ in preznamenite „Hrvatske urbare“ od srednjega veka do XVIII. stoletja, ki skoro izidejo v tisku. — Lopašičeva smrt je bridka izguba za hrvaško znanstveno književnost; bodi mu blag spomin!

† **Mirko Bogović.** Dné 4. m. m. je umrl v Zagrebu jeden najplodovitejših pisateljev nekdanje ilirske dóbe, *Mirko Bogović*, v 77. letu svojem. Izmed njegovih del navajamo sosebno pesemske zbirke: „Ljubice“, „Smilje i Kovilje“, „Domorodne glase“, „Vinjage“ in „Strelice“. Mimo tega je spisal drame „Frankopan“, „Stjepan, poslednji kralj bosanski“ in „Matija Gubec“, katera se prišteva najboljšim hrvaškim dramam. Za absolutizma je ustanovil list „Domobran“, katerega so mu, pa ustavili; leta 1852. je uredoval zabavnik „Neven“. Dasi se je na stara leta izneveril prvotnim svojim nazorom, v književnosti si je venderle pridobil častno ime. Bil je član jugoslovanske akademije od nje ustanovitve, t. j. od leta 1867.

Prenos posmrtnih ostankov grofa Janka Draškoviča. Lanski občini zbor »Matiče Hrvaške« je sklenil, da se čim prej iz Gorenje Radgone na Štajerskem prenese posmrtni ostanki grofa Janka Draškoviča Trakošćanskega, ustanovitelja in prvega predsednika »Matiči Hrvaški«. Slavnost se bode vršila ta mesec, in sicer po tem-le redu: Dne 12. t. m. se izkoplje truplo in položi v krsto, prihodnjega dne se prenese v cerkev Sv. Petra v Gorenji Radgoni, da se ondu obslužijo svečane zadušnice, dne 14. se odpelje krsta s prvim jutranjim osebnim vlakom južne železnice (ob 4. uri 20 min.) na Spielfeld, Maribor, Celje in Zidani Most v Zagreb, kamor dospě s popoldanskim vlakom (ob 4. uri 30 min.) na južni kolodvor; odtod se prepelje še tisti večer na državni kolodvor. Dne 15. ržnega cvěta zjutraj ob 7. uri bode svečani izprevod z državnega kolodvora v stolno cerkev, kjer se bodo ob 8. uri brale svečane zadušnice, in odtod na centralno pokopališče na Mirogoj, kjer položě ostauke Draškovičeve med njega ilirske sodruge v arkado za »hrvaške preporoditelje«. — Zavodi in društva, ki se hotě ali korporativno ali po odposlanstvih udeležiti tega izprevoda, zglasě naj se vsaj do dne 8. t. m. pri upravi »Matiče hrvaške.«

Gunduličev spomenik. Odbor za Gunduličev spomenik naznanja, da se dne 26. t. m. ob 10. uri zjutraj odkrije Gunduličev spomenik v Dubrovniku, krasno delo kiparja *Rendiča*. Spomenik je okrašen ob stranéh s štirinā basreliefi, izmed katerih prikazuje prvi zmagovalca Vladislava, drugi dubrovnisko Slobodo; na tretjem je vpodobljen prizor, ko Kizlaraga odvaja Sunčanico, hčēr Ljubdragovo (»Osman«, VIII. spev), in na četrtem prizor, ko sv. Vlaho, zaščitnik mesta Dubrovnika, blagoslavlja kršćanske junake. — Udeležba pri tej slavnosti bode velikanska, kakor se spodobi spominu genialnega pesnika.

Slovanske starine. Lani se je ustanovila pri carskem arheološkem društvu v Moskvi posebna komisija, ki namerja proučiti slovanske starine v ónem širokem zmislu, kakor ga je započel sloveči Šafařik. V nje področje spada torej arheologija in zgodovina posamičnih slovanskih plemen, takisto njih književnost in jezik, kolikor se namreč tičeta slovanskih starin. Komisija vabi i posamičnike i društva na sodelovanje, bodisi da se ji pošiljajo priměri nasveti, bodisi učena dela in občasna izdanja. Naslov: Imperatorskoe moskovskoe arheologičeskoe občestvo v Moskvi.

Listnica. Dolorosus. Nezrelo, misel obrabljena. — Tone na B. Vi ne poznate metrike niti po nje začetnih pojmi! Kakšna pa je Vaša »poezija«, o tem samó ta-le vzgled:

»Ti pa, luna, kdaj popelješ
S svitom zopet me do nje?
Kdaj se, dragi čas, povrneš,
Kdaj spolnite se želje?»

Človek bi malone mislil, da ste mesečni! — Slavko. Take stvarí niso za nas. — Davorinov. Jednega ali dva; sicer pa nadaljajte, bomo videli.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoj vse leto 4 gld. 60 kr., pol leta 2 gld. 30., četrť leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld. 60 kr. na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 40 kr.

Izdajatelj Janko Kersnik. — Odgovorni urednik dr. Ivan Tavčar.
Upravništvo »Národna Tiskarna« Kongresni trg št. 12. v Ljubljani.

Tiska »Národna Tiskarna« v Ljubljani.